

บทที่ 4

เทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

4.1 ความหมายเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

เทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หมายถึง กลวิธีต่าง ๆ ที่ท่านได้ใช้เสริมกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอน และวิธีการสอนของท่านแก่บรรดาศาหะบะฮะฮ์ ﷺ เช่น เทคนิคการเร้าความสนใจ เทคนิคการตั้งคำถาม เทคนิคการเล่าเรื่อง เป็นต้น

4.2 เทคนิคการสอนต่าง ๆ ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้ความสำคัญกับเทคนิคการสอนอย่างยิ่ง เนื่องจากเทคนิคการสอนนั้นเป็นทักษะสำคัญที่ไปช่วยเติมเต็มกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอน และวิธีการสอนให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเรียนการสอนจะขาดความมีชีวิตชีวา ความตื่นเต้น และไม่ดึงดูดจิตใจของผู้เรียน หากขาดเทคนิคการสอน เทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์โดดเด่น ดังเทคนิคการสอนที่สำคัญต่อไปนี้

4.2.1 เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาศาหะบะฮะฮ์ ﷺ เพื่อทำให้เกิดความง่ายดายและไม่เกิดอุปสรรคในด้านการเรียนของพวกเขา ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่ท่านหญิงอาอิชะฮ์ เราะฎิยัลลอฮุอันฮา ว่า

(())
(1478 : 1996)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ มิได้ส่งฉันมาเพื่อความยากลำบาก และทำให้เกิดความยากลำบาก แต่พระองค์ทรงส่งฉันมาเพื่อเป็นครูที่ทำให้เกิดความง่ายดาย”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 1478)

ท่านชัยนุ มุฮัมมัด ซะฮะดะฮ์ (ม.ป.ป. : 72) ได้กล่าวว่า “สังคมอาหรับโบราณเป็นสังคมที่ผู้คนไม่รู้หนังสือ ผู้คนส่วนใหญ่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ สังคมในสมัยนั้นจึงเต็มไปด้วย

ขนบธรรมเนียมและประเพณีปฏิบัติที่ชั่วร้ายป่าเถื่อนหลากหลายรูปแบบแผ่กระจายไปทั่ว จึงเป็นการยากมากที่จะทำการเปลี่ยนแปลงประเพณีที่พวกเขาปฏิบัติไปสู่ประเพณีใหม่ตามหลักความเชื่อใหม่ในทันทีทันใด ด้วยเหตุนี้เองเราจึงพบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต้องใช้เวลาถึง 23 ปีในการสร้างสังคมใหม่ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตรียมพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสังคมในสมัยนั้น เพื่อสร้างให้เป็นสังคมมุสลิมด้วยการปลูกฝังหลักความเชื่อของอิสลามและทำการสั่งสอน โดยการประทับประคองจิตใจของพวกเขาทีละเล็กทีละน้อยค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เมื่อเห็นว่าสังคมเริ่มเข้มแข็งพอที่จะรับบทบัญญัติใหม่ได้แล้ว ท่านก็เริ่มนำหลักความเชื่อเข้าสู่การปฏิบัติในปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 3 โดยมีการวางกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวเป็นอันดับแรกก่อน และท่านเริ่มนำกฎหมายการแต่งงานและการหย่าร้างมาใช้อย่างสมบูรณ์แบบในปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 7 ต่อมาก็เริ่มมีการนำกฎหมายอาญามาใช้ และมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นทีละมาตราจนถึงปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 8 กฎหมายทุกมาตราก็นำมาใช้ได้อย่างเต็มรูปแบบ”

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมจากยุคญาฮิลียะฮ์ (ยุคนอกกรีต) เข้าสู่ยุคอิสลามมิใช่เป็นสิ่งที่ทำกันได้ง่าย โดยเฉพาะหลักความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสมัยดังกล่าวผิเคเหี้ยนไปจากบทบัญญัติอิสลามอย่างสิ้นเชิง เช่น การกราบไหว้รูปปั้นต่าง ๆ การดื่มเหล้า การชินา การพนัน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นประเพณีนิยมที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาในสมัยญาฮิลียะฮ์ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงสู่การยกเลิกนั้นต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานในการปรับปรุงแก้ไขและเยียวยา เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำจนเกิดความเคยชินและปฏิบัติเป็นนิสัยจนเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต หากจะให้ละทิ้งโดยทันทีทันใดนั้นก็คงจะยากมาก ดังนั้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้ส่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มาเพื่อแก้ไขและพัฒนาสังคมนอกกรีตดังกล่าวให้เป็นสังคมอิสลามที่มีแต่ความสันติภาพ โดยการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินชีวิตของพวกเขาให้ก้าวไปที่ละขั้นตอน โดยที่พวกเขาสามารถปรับตัวได้ และไม่รู้สึกรำคาญใจแต่อย่างใด และนี่คือเทคนิคการสอนรูปแบบหนึ่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้มีการบัญญัติห้ามการดื่มสุราและของมึนเมา และห้ามการนำระบบดอกเบี้ยมาใช้ ซึ่งกว่าจะถึงขั้นตอนสุดท้ายที่มีการห้ามนำมาใช้อย่างเด็ดขาดนั้น ได้มีบัญญัติห้ามอย่างมีขั้นตอนจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายเมื่อเห็นว่าสังคมพร้อมที่จะรับได้แล้วจึงมีการห้ามอย่างเด็ดขาด ดังมีตัวอย่างปรากฏในเรื่องการห้ามดื่มสุราและของมึนเมา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีการแบ่งแยกให้เห็นถึงโทษผลที่เป็นปัจจัยยังชีพที่ดีและไม่ดี ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا
 إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

(67 :)

ความว่า “และจากผลของต้นอินทผลัมและองุ่น พวกเจ้าได้จากมันมาเป็นทั้งของมีนเมาและอาหารที่ดี แท้จริงในการนั้น แน่นอนย่อมเป็นสัญญาณแก่กลุ่มชนผู้ใช้ปัญญา”

(อันนะหุล : 67)

ขั้นที่ 2 พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวถึงโทษของสุราและสิ่งมีนเมาไว้อย่างชัดเจน ดังที่พระองค์ตรัสว่า

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا﴾

(219 :)

ความว่า “พวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับน้ำเมา และการพนัน จงกล่าวเถิดว่า ในทั้งสองนั้นมีโทษมากและมีคุณหลายอย่างแก่นมนุษย์ แต่โทษของมันทั้งสองนั้นมากกว่าคุณของมัน)

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 219)

ขั้นที่ 3 พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานบทบัญญัติห้ามมิให้มีการดื่มสุราก่อนการทำละหมาด ดังที่พระองค์ตรัสว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ

(43 :)

ความว่า “โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่าเข้าไปใกล้การละหมาดขณะที่พวกเจ้ากำลังมีนเมาอยู่ จนกว่าพวกเจ้าจะรู้สิ่งที่พวกเจ้าพูด”

(อันนิซาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 43)

ขั้นที่ 4 เป็นการห้ามการดื่มสุราและของมึนเมาอย่างเด็ดขาด ดังที่พระองค์
อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ
مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ
الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

(91-90 :)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ที่จริงสุราและการพนัน และ
แท่นหินสำหรับเชือดสัตว์บูชายันต์ และการเสี่ยงทายนั้น เป็นสิ่ง
โสम्मอันเกิดจากการกระทำของชัยฏอน ดังนั้นพวกเจ้าจงห่างไกล
เสียเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ ที่จริงชัยฏอนนั้นเพียง
ต้องการที่จะให้เกิดการเป็นศัตรูกันและการเกลียดชังกันระหว่าง
พวกเจ้าในสุราและการพนันเท่านั้น และมันจะหันเหพวกเจ้าออก
จากการรำลึกถึงอัลลอฮ์และการละหมาด แล้วพวกเจ้าจะยุติไหม”

(อัลมาอิดะฮ์ : 90-91)

จากอายะฮ์ที่ครอบคลุม 4 ขั้นตอนข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรง
ประทานบทบัญญัติห้ามการดื่มสุราแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เพื่อมิให้ผู้ปฏิบัติเกิดความ
ลำบากใจและทำให้พวกเขามีการเตรียมพร้อมและยอมรับบทบัญญัติห้ามดังกล่าว การประทาน
บทบัญญัติในแต่ละขั้นตอนมีความแตกต่างในวัตถุประสงค์ของอายะฮ์ โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้
ชี้แนะให้ผู้ปฏิบัติรับทราบในขั้นตอนที่ 1 ว่า การดื่มสุราและของมึนเมานั้นมีโทษผลที่เป็นปัจจัยยัง
ชีพที่ดีและไม่ดี โดยมีความหมายเป็นนัยให้พวกเขาเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดีและละทิ้งในสิ่งที่ชั่ว ส่วน
ขั้นที่ 2 พระองค์ทรงแจ้งถึงผลประโยชน์และโทษของสุราและของมึนเมา ทั้งนี้ ก็ได้ตรัสแจ้งว่า
คุณประโยชน์และโทษนั้นมีมากมาย แต่โทษของมันมีมากกว่าคุณประโยชน์ ซึ่งมีความหมายเป็น
นัยคือให้พวกเขาได้เลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์และละทิ้งสิ่งที่ทำให้เกิดโทษทั้งต่อ
ตนเองและสังคมส่วนรวม ในขั้นตอนที่ 3 เริ่มจะปรากฏเห็นชัดเจนถึงบทบัญญัติห้ามการดื่มสุราและ
ของมึนเมา โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ห้ามดื่มสุราก่อนการละหมาด เพราะเกรงว่าการละหมาดของ
พวกเขาขาดความซื่อ (การสงบนิ่ง) จนไม่รู้ว่าพวกเขาพูดและนึกคิดอะไร ซึ่งไม่เหมาะสมอย่างยิ่งใน

การทำความดีต่อพระองค์ ส่วนขั้นตอนที่ 4 พระองค์ได้ห้ามการดื่มสุราและของมีเมาอย่างเด็ดขาด บรรดาสะหาบะฮุ ก็ได้เลิกอย่างเด็ดขาด โดยไม่หันไปดื่มอีก การประทานอายุสุมแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เป็นหิกมะฮุ (วิทย์ปัญญา) สำหรับผู้ที่ปฏิบัติ ซึ่งพวกเขาสามารถรับได้ แต่ต้องใช้เวลาในการเตรียมพร้อมในการยอมรับบทบัญญัติดังกล่าว

เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เป็นเทคนิคการสอนที่มีเนื้อหาเริ่มจากเรื่องหลักไปสู่เรื่องย่อย ดังมีรายงานจากยูสุฟ อิบนู มาฮัก เล่าว่า

))

: . : " :

: : .

: .

:

:

((

(4993 : 1989)

ความว่า “ขณะที่ฉันอยู่กับท่านหญิงอาอิชะฮุ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) ผู้เป็นมารดาแห่งผู้ศรัทธาทั้งหลาย ชาวอิรักคนหนึ่งได้มาหาเธอกล่าว (กับเธอ) ว่า “ผ้าห่อผู้ตายแบบไหนดีที่สุด?” เธอตอบว่า “ขออัลลอฮุโปรดเมตตาท่าน ท่านมีความประสงค์อย่างไร?” (จึงถามเช่นนี้) เขาก็กล่าวยีกว่า “โอ้มารดาของผู้ศรัทธาทั้งหลาย ขอฉันดูอัลกุรอานฉบับที่ท่านมี” เธอตอบว่า “ทำไมละ?” เขาตอบว่า “เพื่อฉันจะรวบรวมมันและใช้เป็นหลักในการเรียบเรียง เพราะมีการอ่านอัลกุรอานโดยเรียงลำดับสุเราะฮุไม่ถูกต้อง” เธอกล่าวว่า

“และท่านมีประสงค์อย่างไร? ท่านอ่านสุเราะฮ์ใดเป็นลำดับแรก?” แท้จริงแรกเริ่มการประทานอัลกุรอานนั้นเป็นการประทานสุเราะฮ์หนึ่งสุเราะฮ์ใดที่นำมาจากอัลมูฟศ็อล ในสุเราะฮ์นี้กล่าวถึงเรื่องสวรรค์และนรก จนกระทั่งเมื่อผู้คนกลับคืนสู่อิสลามกันมากขึ้น อายะฮ์ที่เกี่ยวกับทะเล (สิ่งอนุมัติ) และหะรอม (สิ่งที่ไม่อนุมัติ) จึงถูกประทานลงมา หากว่าสิ่งแรกเป็นเรื่องที่ว่าไม่ให้พวกท่านดื่มเหล้า พวกท่านก็จะกล่าวว่า พวกเราไม่สามารถละทิ้งเหล้าได้ แต่ถ้าหากลงมาว่า พวกท่านอย่าได้ละเมิดประเวณี พวกท่านก็จะกล่าวว่า พวกเราไม่อาจเลิกการประเวณีได้ ขณะที่อายะฮ์หนึ่งถูกประทานลงมาที่มักกะฮ์ให้กับท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด ﷺ นั้น ตัวฉันยังเป็นเด็กหญิงเล็ก ๆ วัยซุกซน ความว่า “แต่ว่ายามอวสาน (วันกิยามะฮ์) นั้น เป็นกำหนดเวลา (การลงโทษ) ของพวกเขา และยามอวสานนั้นทุกซ์ทรมาณยิ่ง และขมขื่นยิ่ง (อัลเกาะมัร : 46) ส่วนสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์และสุเราะฮ์อันนิซาอุนั้นประทานลงมา โดยที่ฉันอยู่กับท่านเราะฮ์สูล ﷺ ด้วย เขา (ยูสุฟ) เล่าว่า ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎียัลลอฮ์อันฮา) จึงได้นำเอาอัลกุรอานฉบับที่มีอยู่ที่เธอออกมา และได้อธิบายให้เขาฟังถึงลำดับสุเราะฮ์ต่าง ๆ ”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 4993)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการประทานอายะฮ์อัลกุรอานได้ใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน โดยเฉพาะการเริ่มต้นกล่าวถึงสวรรค์และนรกก่อน แล้วค่อยกล่าวถึงเรื่องปดิกย่อยรองลงมา กล่าวคือ หากมนุษย์ต้องการเป็นชาวสวรรค์พวกเขาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และหากต้องการเป็นชาวนรกพวกเขาจะต้องปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม ซึ่งเป็นการเปิดทางให้มนุษย์ได้คิดไตร่ตรองในการเลือกปฏิบัติระหว่างสิ่งที่นำไปสู่สวรรค์และนรก ต่อมาเมื่อมนุษย์ทราบถึงความสุขสบายในสวนสวรรค์และความทรมาณอันแสนเจ็บปวดในนรกแล้ว พวกเขาก็สามารถเปิดใจรับทุกสิ่งทุกอย่างได้ ไม่ว่าจะปดิกที่สั่งใช้หรือสั่งห้าม เพราะจิตใจของพวกเขามีความพร้อมและเลือกปฏิบัติได้แล้ว เทคนิคการสอนดังกล่าว เป็นเทคนิคที่เข้าถึงความต้องการอย่างแท้จริงของธรรมชาติความเป็นมนุษย์ ซึ่งธรรมชาติของพวกเขามองไปยังในสิ่งที่ง่ายมากกว่าสิ่งที่ยาก

เพราะหากเริ่มต้นในสิ่งที่ยากก่อน จะทำให้หมดกำลังใจและรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะปฏิบัติ แต่หากเริ่มต้นด้วยสิ่งที่ง่ายและพยายามปรับตัวปรับใจโดยการหมั่นฝึกฝนให้ก้าวไปทีละขั้นตอนจะเป็นเทคนิคการสอนที่ได้ผลมากกว่าและสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะผู้เรียนแล้ว หากสอนในสิ่งที่ยากก่อนพวกเขาจะเบื่อหน่ายและไม่ค่อยสนใจในบทเรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ดำเนินไปที่ละขั้นตอน โดยท่านได้นำเสนอสิ่งที่สำคัญมากที่สุดก่อนซึ่งเป็นเรื่องหลัก ต่อมาก็ได้สอนเรื่องย่อยในแต่ละเรื่องตามลำดับขั้นตอนความสำคัญ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นภาพที่ชัดเจน และทำให้ง่ายในการท่องจำและทำความเข้าใจ ดังที่มีรายงานจากท่านญุนดับ บิน อับดุลลอฮ์ ﷺ เล่าว่า

))

((

(60 : . .)

ความว่า “พวกเราได้นั่งร่วมอยู่กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยที่พวกเราเป็นคนหนุ่มที่แข็งแรง พวกเราได้ศึกษาเรื่องการศรัทธาก่อนการศึกษาอัลกุรอาน หลังจากนั้นพวกเราได้ศึกษาอัลกุรอาน และด้วยอัลกุรอานจึงทำให้อิमानของพวกเราเพิ่ม”

(บันทึกโดย Ibn Majah, ม.ป.ป. : 60)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทั้งนี้ ท่านให้พวกเขาได้ศึกษาเรื่องการศรัทธาก่อน ต่อมาก็ให้พวกเขาได้ศึกษาอัลกุรอาน แสดงว่า ท่านให้ความสำคัญกับการศรัทธาก่อน และเมื่อศรัทธาแล้วและมีพื้นฐานอิมานภายในจิตใจแล้ว ท่านจึงได้สอนคัมภีร์อัลกุรอานแก่พวกเขา เพราะจะทำให้อิมานของพวกเขามีเพิ่มขึ้น ข้อสังเกตจากหะดีษข้างต้น หากสอนอัลกุรอานก่อน แล้วจึงค่อยสอนการศรัทธา จะทำให้เด็กนักเรียนไม่มีพื้นฐานในด้านการศรัทธา อาจทำให้เด็กมีนิสัยเกียจคร้านและไม่เอาจริงเอาจังในการศึกษาอัลกุรอาน แต่เมื่อได้ศึกษาการศรัทธาก่อน แล้วจึงศึกษาอัลกุรอาน ก็จะทำให้พวกเขามีความศรัทธาเพิ่มขึ้น เพราะเมื่อรับรู้เรื่องการศรัทธาแล้ว ต่อมาก็ได้ศึกษาอัลกุรอาน และจากการศรัทธาที่มีอยู่ผสมกับการศึกษาอัลกุรอานก็จะทำให้ความศรัทธาของพวกเขามีเพิ่มขึ้น

มีรายงานจากอิบน์ อับบาส رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่มุอาซ บิน ญะบัลในขณะที่เขาได้ถูกคัดเลือกเป็นตัวแทนเดินทางไปเผยแผ่ยังประเทศเยเมนว่า

))

((

(1496 : 1989)

ความว่า “แท้จริงท่านจะได้พบกับชุมชนหนึ่งจากชาวคัมภีร์ เมื่อท่านไปยังพวกเขา จงเชิญชวนพวกเขาสู่สัจย์ปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ และฉันเป็นศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ หากพวกเขายอมรับดังกล่าวนี้แล้ว จงสอนพวกเขาว่าอัลลอฮ์ทรงกำหนดให้พวกเขาละหมาดห้าเวลาในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง หากพวกเขายอมรับก็จงสอนพวกเขาว่าอัลลอฮ์ได้ทรงบัญชาให้พวกเขาจ่ายซะกาต โดยรวบรวมจากผู้มั่งมีในกลุ่มของเขาไปแจกจ่ายแก่ผู้ขัดสนในกลุ่มของเขา หากพวกเขายอมรับดังกล่าวนี้อีก ฟังระวังส่วนดี ๆ ในทรัพย์สินของพวกเขา และจงหวั่นเกรงจากคุอาฮ์ของผู้ได้รับความอธรรม เพราะระหว่างเขา (ผู้ได้รับความอธรรม) กับอัลลอฮ์นั้นไม่มีสิ่งใดขวางกั้น

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1496)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวสั่งสอนและตักเตือนแก่มุอาซ ก่อนที่เขาจะเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาอิสลามยังประเทศเยเมน ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งให้มุอาซเริ่มเผยแผ่ข่าวคัมภีร์ด้วยการใช้เทคนิคแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการประกาศเชิญชวนให้พวกเขาปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ ต่อมาก็สอนพวกเขาเกี่ยวกับการละหมาดฟัรฎู 5 เวลา

และการจ่ายชะกาด เทคนิคการสอนดังกล่าวเป็นไปอย่างมีระบบขั้นตอน ซึ่งท่านนบีฮัมมัด رضي الله عنه ได้สั่งให้มุอาซ رضي الله عنه เริ่มต้นด้วยสิ่งที่สำคัญมากที่สุดเป็นอันแรกก่อน นั่นคือ การกล่าวปฏิญาณตน ต่อมาก็เริ่มด้วยสิ่งที่สำคัญรองลงมา นั่นคือ การละหมาดฟรฎู 5 เวลา และการจ่ายชะกาด เพราะหากสอนบทบัญญัติทั้งหมดเพียงครั้งเดียวอาจจะทำให้ชาวคัมภีร์เบื่อหน่ายและไม่มีใครต้องการศึกษาบทบัญญัติอิสลามอย่างแน่นอน ดังนั้น การสอนศาสตร์ต่าง ๆ แก่ผู้เรียนครั้งเดียวทั้งหมดจะทำให้สิ่งที่สำคัญต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักลงอย่างแน่นอน และไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้

ท่านอิหม่าม al-Bukhariy ได้กล่าวไว้ในเศาะฮีหฺของท่านว่า คำว่า “ร็อบบานีย์” คือผู้ที่อบรมสั่งสอนผู้เรียนด้วยความรู้ที่เล็กก่อนความรู้ที่ใหญ่ (al-‘Asqalani, 1989 : 1/212) และท่านอัลอัศเกาะลานีย์ (al-‘Asqalani, 1989 : 1/214) ได้อธิบายความรู้ที่เล็กและความรู้ที่ใหญ่ว่า “ความรู้ที่เล็ก หมายถึง ความรู้ที่ได้อธิบายประเด็นปัญหาต่าง ๆ อย่างชัดเจน และความรู้ที่ใหญ่ หมายถึง ความรู้ที่ได้อธิบายประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้ละเอียดกว่าความรู้ที่เล็ก มีบางคนกล่าวว่า เป็นการสอนพวกเขาในสิ่งที่เป็นส่วนย่อยก่อนส่วนหลัก หรือหัวข้อย่อยก่อนหัวข้อหลัก หรืออาร์มกบทก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหา”

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนนั้นต้องดำเนินไปที่ละขั้นตอน ต้องเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่สมควรต้องเรียนรู้ก่อน แล้วค่อยก้าวไปที่ละขั้นตอนสู่สิ่งที่สูงกว่า ยากกว่า และละเอียดกว่า มิใช่เริ่มต้นด้วยสิ่งที่สูงก่อนหรือยากก่อน แล้วจึงค่อยขยับไปสู่สิ่งที่ง่าย เทคนิคการเรียนการสอนแบบดังกล่าว สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ โดยผู้กำหนดหลักสูตรได้วางไว้อย่างเป็นระบบขั้นตอนในทุกระดับการศึกษา กล่าวคือ หลักสูตรการศึกษาในระดับอิมติคาอีย์ (ประถมศึกษา) จะต้องให้นักเรียนศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานหลักก่อนในแต่ละรายวิชา ต่อมาก็ศึกษาต่อเนื่องในระดับมุตะวัสสิฎุ (มัธยมศึกษาตอนต้น) และศึกษาต่อให้สมบูรณ์แบบในระดับชานะวีวีย์ (มัธยมศึกษาตอนปลาย) หลังจากนั้นก็ก้าวสู่ระดับวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นระดับที่สูงกว่าและมีเนื้อหาที่ละเอียดกว่าระดับข้างต้น

มีรายงานจากอับดูรเราะหฺมาน เล่าว่า ผู้ที่ได้อ่านบทเรียนแก่พวกเราจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم เล่าว่า

))

((

(23374 : 1995)

ความว่า “แท้จริงพวกเขา (บรรดาเศาะหาบะฮฺ) ได้อ่านจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ จำนวน 10 อายะฮฺ โดยพวกเขาจะไม่รับ 10 อายะฮฺอื่น นอกจากว่าพวกเขาจะเรียนรู้ในศาสตร์ความรู้และได้ปฏิบัติด้านดังกล่าว พวกเขากล่าวว่า พวกเราได้รับรู้ทั้งในด้านความรู้และตามข้อเท็จจริงการปฏิบัติ”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 23374)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนในการสอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ โดยให้พวกเขาเรียนรู้อายะฮฺอัลกุรอานจำนวน 10 อายะฮฺ ซึ่งครอบคลุมทั้งความหมายของอายะฮฺ ความมุ่งหมายของอายะฮฺ และการนำความรู้จากอายะฮฺดังกล่าวไปปฏิบัติ หากเศาะหาบะฮฺ ﷺ ไม่เข้าใจประการใด ท่านก็ชี้แนะให้พวกเขาศึกษาจนเข้าใจอย่างถ่องแท้ ก่อนที่จะไปศึกษา 10 อายะฮฺอื่นต่อไป แสดงให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เาจริงเอาใจในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ และส่งเสริมพวกเขาให้ศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นให้พวกเขาได้เข้าใจอายะฮฺอัลกุรอานอย่างถ่องแท้เสียก่อน ก่อนที่จะนำไปปฏิบัติ

และมีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

(())

(69 :1989)

ความว่า “สุเจ้าจงทำให้เกิดความง่ายดาย และอย่าให้เกิดความยุ่งยาก และสุเจ้าจงแจ้งข่าวดี และอย่าทำให้เกิดความตระหนก”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 69)

ท่านอิหม่ามอันนะวะวี (al-Nawawi, 1987 : 12/41) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษนี้ได้สั่งให้แจ้งข่าวดีด้วยความเมตตาอันยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และผลบุญอันมากมายของพระองค์ และทรงประทานการให้ที่เหลือคณานับและความเมตตากรุณาที่กว้างขวาง และห้ามมิให้หลีกเลี่ยงด้วยการกล่าวถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความกลัวและการขมขื่นชนิดต่าง ๆ โดยที่ไม่ได้รวมเข้าไปอยู่ในประเภทการแจ้งข่าวดี ทั้งนี้ ในหะดีษก็ได้สั่งให้มีความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในอิสลามและห้ามมิให้แสดงความรุนแรงต่อกัน และครอบคลุมถึงเยาวชนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน และผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ และผู้ที่ตาบะฮฺ (ขอลุแก่โทษ) จาก

การทำความชั่วต่าง ๆ โดยให้พวกเขาใช้การประนีประนอม และใช้ระบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนในการทำความดีประเภทต่าง ๆ ”

ท่านอัลอัศเกาะลานีย์ (al-‘Asqalani, 1989 : 1/216) ได้กล่าวว่า “และเช่นเดียวกันในการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องใช้ระบบแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เพราะว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เริ่มต้นด้วยความง่ายผู้ที่เข้าไปกระทำสิ่งนั้นก็ชอบที่จะทำ และเขาก็จะพบกับความสะดวกง่ายดาย และผลที่ได้รับจากสิ่งดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วจะทำให้เพิ่ม ซึ่งมีความแตกต่างกับสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งดังกล่าว”

ท่านมุฮัมมัด ศอลิหฺ สะมัค (Muhammad Salih Samak, 2005 : 54) ได้กล่าวว่า “จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนในด้านศาสนา โดยให้มีความสอดคล้องกับการเจริญเติบโตของนักเรียนในด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ เราจึงต้องเลือกอายะฮ์อัลกุรอาน หะดีษ การขัดเกลาจิตใจ แนวทางการดำเนินชีวิต อิบาคาด และฟิกฮฺ ให้เหมาะสมกับระดับและความสามารถของพวกเขา และต้องชี้แจงให้พวกเขาทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นของศาสนาในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของพวกเขา และอธิบายให้พวกเขาได้ทราบถึงแนวทางการแก้ไขโรคบางโรคที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม เช่น การบิดอะฮ์ (อุตุริกรรม) และการปฏิบัติในสิ่งที่ยังมองไร้สาระ”

ดังนั้น บทบัญญัติอิสลามและกิจการงานต่าง ๆ จึงต้องใช้เทคนิคการดำเนินไปที่ละขั้นตอน เพราะเมื่อเกิดความง่ายตายสำหรับผู้ที่ต้องการจะทำความกั๊กดี ส่วนใหญ่แล้วการทำความดีของเขาผู้นั้นจะทำให้เกิดผลที่ได้รับเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เขามีความสุขในการทำความกั๊กดีและมีความต้องการจะปฏิบัติอยู่เสมอ ในทางตรงกันข้าม เมื่อเขาเกิดความยากลำบากและยุ่งยากในการทำ ความกั๊กดี เกรงว่าเขาจะไม่ปฏิบัติการทำความกั๊กดีดังกล่าว อาจจะเบื่อหน่ายและไม่มีความสุขตั้งแต่แรกเริ่มปฏิบัติ หรือหากจะปฏิบัติก็เพียงชั่วครั้งชั่วคราวโดยไม่มีความมั่นคงและถาวร คล้ายดังว่าถูกบังคับให้ปฏิบัติ

การนำเทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนไปใช้

การใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอนให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ครูผู้สอนต้องเลือกหัวข้อการสอนในแต่ละคาบให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้เรียนและความสามารถของพวกเขา

2. ต้องสอนอย่างมีระบบและมีขั้นตอน จากสิ่งที่ย้ำไปสู่สิ่งที่ยาก จากเรื่องทั่ว ๆ ไปสู่เรื่องเฉพาะ จากหัวข้อย่อยสู่หัวข้อหลัก และจากศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานสู่ศาสตร์ที่มีรายละเอียดปลีกย่อย
3. ในการสอนเด็กนักเรียน ครูต้องใช้เหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ เพื่อให้พวกเขาได้ปฏิบัติตามครูอย่างมีระบบและขั้นตอน

4.2.2 เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاءً تَنْبَهُهَا^c

(7 :)

ความว่า “อัลลอฮ์มิได้ทรงบังคับชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น”

(อัลกุฎาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 7)

จากอายะฮ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มิได้บังคับให้มนุษย์ปฏิบัติในบางสิ่งบางอย่างที่เกินความสามารถและสติปัญญาของพวกเขา แต่พระองค์ทรงประสงค์ให้มนุษย์ทุกคนปฏิบัติตามความสามารถและสติปัญญาของพวกเขาที่พวกเขาใช้ความพยายามและสามารถปฏิบัติได้ โดยมีได้ลงโทษพวกเขาในสิ่งที่พวกเขาไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้น ครูผู้สอนก็เช่นเดียวกันต้องไม่อบรมสั่งสอนหรือสั่งงานนักเรียนในสิ่งที่เกินความสามารถของพวกเขาและทำให้พวกเขาพบกับความยุ่งยากและอุปสรรคในการเรียน การอบรมสั่งสอนและการสั่งงานด้วยประการดังกล่าว อาจทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายในการศึกษาเล่าเรียนได้และไม่ต้องการที่จะพัฒนาการเรียนของตน สุดท้ายก็อาจจะทำให้พวกเขาไม่เข้าเรียน

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก ท่านจะสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตามระดับสติปัญญาและความสามารถของพวกเขา โดยที่พวกเขาไม่มีอุปสรรคและความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ ท่านให้ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลกับผู้ที่ยังเริ่มต้นศึกษาหาความรู้ และท่านจะดำเนินการสอนพวกเขาแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับผู้

ที่ได้ศึกษาหาความรู้กับท่านมาเป็นระยะเวลานาน นอกจากนี้ท่านจะตอบคำถามทุกคำถามตามสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยท่านจะสังเกตจากคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ลักษณะเฉพาะตัว พฤติกรรม นิสัย และชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

มีรายงานจากอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

))

" : " :
 " : " : "
 " : "

: "

" : "

(("

(128 : 1989)

ความว่า “ครั้นเมื่อท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه อยู่ในระหว่างการเดินทางร่วมกับมูอาซ บินญะบัล رضي الله عنه ซึ่งมูอาซอาศัยพาหนะของท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه อยู่ด้านหลัง ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า โอ้ มูอาซ มูอาซกล่าวว่า ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه ฉันอยู่ที่นี้ ยินดีรับใช้ท่าน ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه เรียกอีกว่า โอ้ มูอาซ มูอาซจึงกล่าวว่า ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه ฉันอยู่ที่นี้ ยินดีรับใช้ท่าน จำนวน 3 ครั้ง ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه จึงกล่าวว่า จะไม่มีบ่าวคนไหนคนใดที่กล่าวชะฮาดะฮ์ว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นบ่าวและเราะสูดของพระองค์ เว้นแต่พระองค์ทรงห้ามไฟนรกแก่เขา มูอาซกล่าวว่า โอ้ เราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه ฉันควรบอกเรื่องนี้แก่คนทั่วไปหรือไม่ เพื่อพวกเขาจะได้ดีใจ ท่านเราะสูดลลอฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า เดียวพวกเขาจะพากันวางเฉย อยากรู้ก็ตาม มูอาซได้บอกเรื่องนี้ขณะที่เขาใกล้จะตาย เพราะเกรงว่าจะเป็นบาป (ที่ปกปิดหะดีษ)”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 128)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนที่ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิให้มูอาซนำข่าวดีไปแจ้งแก่ผู้คนที่เกี่ยวกับคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตามที่ได้กล่าวชะฮาดะฮฺว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นบ่าวและเราะสูลของพระองค์ พระองค์ทรงห้ามเขาจากไฟนรก” เพราะเกรงว่าพวกเขาจะเข้าใจผิดจากตัวบทหะดีษว่าเพียงแค่กล่าวชะฮาดะฮฺข้างต้น พวกเขาก็ปลอดภัยจากไฟนรกแล้ว ทั้งที่ความหมายที่ต้องการในหะดีษนี้ก็คือการกล่าวชะฮาดะฮฺดังกล่าวต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติดังที่ได้กล่าวไว้ในชะฮาดะฮฺ โดยครอบคลุมถึงการเคารพภักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ในบทบัญญัติและข้อห้ามข้อใช้ต่าง ๆ ในอิสลาม

และจากหะดีษข้างต้นมีข้อสังเกตที่เห็นเด่นชัดก็คือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แจ้งเรื่องดังกล่าวแก่มูอาซเป็นการเฉพาะ โดยมีได้แจ้งให้บรรดาสะหาบะฮฺ ﷺ ท่านอื่น ๆ ได้รับทราบ นั่นก็แสดงให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเทคนิคการสอนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล และหากมูอาซไม่เกรงว่าจะตกเป็นบาปแก่เขาในการปกปิดหะดีษขณะที่เขาใกล้จะตาย บรรดาสะหาบะฮฺ ﷺ ท่านอื่น ๆ ก็คงไม่ทราบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวหะดีษข้างต้นแก่เขา นอกจากนี้ทำให้คาดการณ์ไปได้ว่าการสอนในลักษณะดังกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิได้มีเพียงมูอาซเท่านั้น อาจจะมีบรรดาสะหาบะฮฺ ﷺ อีกหลายท่าน โดยเฉพาะบรรดาคุละฟาอ์ อรรอจีดิน ทั้ง 4 ท่าน ซึ่งพวกเขาอาจจะทราบเรื่องบางเรื่องของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้กล่าว แต่พวกเขามิได้แจ้งให้บรรดาสะหาบะฮฺ ﷺ ท่านอื่น ๆ ทราบ เพราะเกรงว่าพวกเขาจะเข้าใจผิดหรืออาจจะเข้าใจแต่ไม่ถ่องแท้ และเมื่อวันเวลาผ่านไปเนิ่นนานแล้ว จึงเพิ่งมาบอก หรือไม่ก็ปกปิด โดยมิได้บอกกล่าวแก่ผู้ใด โดยที่เขาทราบเรื่องดังกล่าวจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพียงผู้เดียวเท่านั้น

ดังนั้น จากหะดีษข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ว่า ครูผู้สอนต้องนำเสนอเปรียบเทียบแก่ผู้เรียนตามระดับความสามารถและสติปัญญาของพวกเขา โดยเฉพาะบางบทเรียนที่มีเนื้อหาสูงเกินความสามารถของผู้เรียนก็ไม่สมควรนำไปสอน เพราะเกรงว่าจะทำให้เกิดความลำบากแก่ผู้เรียน และเกรงว่าพวกเขาจะไม่เข้าใจในสิ่งที่ครูผู้สอนนำเสนอ หรืออาจจะเข้าใจแต่เป็นการเข้าใจที่ผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิมที่ครูผู้สอนต้องการจะสื่อให้พวกเขาทราบ การนำเสนอในสิ่งที่เหมาะสมกับความสามารถและระดับสติปัญญาของผู้เรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่มีรายงานจากท่านอะลี บิน อบี ฏอลิบ ﷺ กล่าวว่า

(())
(127 : 1989)

ความว่า “พวกท่านจงพูดกับผู้คนในสิ่งที่พวกเขาเข้าใจ พวกท่านชอบที่จะทำให้เกิดการปฏิเสธต่ออัลลอฮ์และเราะฮ์สุลของพระองค์กระนั้นหรือ?”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 127)

คำกล่าวของท่านอะลี رضي الله عنه ช่างต้นชี้ให้เห็นว่า เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลนั้นมีความสำคัญมาก โดยท่านได้ชี้แนะให้ครูผู้สอนได้สอนในสิ่งที่ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจได้ และสอดคล้องกับสติปัญญาของพวกเขา เพราะหากสอนในสิ่งที่พวกเขาไม่เข้าใจและไม่สามารถจินตนาการได้ ก็จะทำให้พวกเขาไม่ได้เรียนรู้อะไรในบทเรียนดังกล่าวและไม่เชื่อว่ามีสิ่งดังกล่าว และเมื่อเป็นเช่นนั้น หากพวกเขาได้เรียนรู้คำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่พวกเขาไม่เข้าใจและไม่รับรู้อะไรเลยจากคำพูดของท่าน นั่นก็แสดงให้เห็นว่าพวกเขาปฏิเสธคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเมื่อปฏิเสธคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็แสดงว่าปฏิเสธอัลลอฮ์ ﷻ เช่นเดียวกัน ดังนั้น การให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในด้านการเรียนการสอน

ท่านอิหม่ามอัลฆะซาลี (al-Ghazali, n.d. : 57-58) ได้กล่าวว่า “จากหน้าที่ของครูผู้สอนคือต้องสอนนักเรียนตามระดับความเข้าใจของพวกเขา อย่าพยายามสอนพวกเขาในสิ่งที่สติปัญญาของพวกเขารับไม่ได้ ดังนั้นจะทำให้พวกเขาหลีกเลี่ยงและทำให้สติปัญญาได้รับการกระทบกระเทือน ซึ่งการสอนนั้นต้องเลียนแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนการสอน การพูด และการดักเตือน ดังนั้นท่านจะเผยแพร่ด้วยแก่นแท้ของความเป็นจริงเมื่อท่านทราบว่าพวกเขาสามารถทำความเข้าใจได้”

มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ บิน อัลอาศ رضي الله عنه กล่าวว่า

" :))

" : " " : "

: " " : "

:

((

(6739 : 1995)

ความว่า “ขณะที่พวกเราได้นั่งอยู่กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีชายหนุ่มคนหนึ่งก็มาหาท่าน และได้กล่าวแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ฉันได้ทำการจูบ (ภรรยา) ในขณะที่ฉันถือศีลอดจะได้หรือไม่?” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า “ไม่ได้” ต่อมาก็มีชายชราผู้หนึ่งได้มาหาท่าน และได้กล่าวแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ฉันได้ทำการจูบ (ภรรยา) ในขณะที่ฉันถือศีลอดจะได้หรือไม่?” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า “ได้” แล้วพวกเขาก็ได้มองหน้าซึ่งกันและกัน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “ฉันทราบแล้วว่าทำไมพวกท่านจึงได้มองหน้าซึ่งกันและกัน แท้จริงแล้วชายชราสามารถห้ามจิตใจของเขาได้”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 6739)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยท่านได้กล่าวห้ามชายหนุ่มมิให้จูบในขณะที่ถือศีลอด แต่ท่านอนุญาตให้ชายชราสามารถจูบได้ เพราะการจูบของชายชรามิได้นำไปสู่การทำให้การถือศีลอดเสีย โดยการร่วมประเวณี แต่หากเป็นชายหนุ่มการจูบของเขาอาจนำไปสู่การร่วมประเวณีหรือทำให้น้ำอสุจิไหลออกได้ และทำให้การถือศีลอดของเขาเสีย ดังกล่าวนั้นบ่งบอกให้รู้ว่าคำตอบของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะมีความแตกต่างหากผู้ถามมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นชาย หญิง เด็ก ผู้ใหญ่ คนหนุ่ม และคนชรา เป็นต้น

และมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ บิน อัมรฺ บิน อัลอาศ ﷺ กล่าวว่า

" :))
 " : "
 " : " : "
 " : " " : "
 ("

(2549 : 1996)

ความว่า “มีชายคนหนึ่งได้ไปหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และได้กล่าวแก่ท่านว่า “ฉันขอให้สัตยาบันแก่ท่านในการอพยพและการญิฮาด เพื่อแสวงหาผลบุญจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ” ท่านนบีมุฮัมมัด

ﷺ ได้ถามเขาว่า “บิดามารดาทั้งสองของท่านยังมีชีวิตอยู่หรือไม่?” เขาตอบว่า “ท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “จริงหรือที่ท่านแสวงหาผลบุญจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ?” เขากล่าวว่า “ครับ” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “ท่านจงกลับไปหาบิดามารดาของท่าน และจงปฏิบัติดีกับท่านทั้งสอง”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2549)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการให้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในการอพยพและการอุทิศ (การออกไปทำสงคราม) ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วท่านส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอพยพและการอุทิศ แต่ในหะดีษข้างต้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สังเกตเห็นสถานการณ์ของผู้ถามเป็นการเฉพาะและทราบความเป็นอยู่ของเขา โดยท่านเห็นว่าการทำดีต่อบิดามารดาเป็นสิ่งจำเป็นกว่าและสำคัญกว่าในหน้าที่ของเขามากกว่าการอุทิศ

คำตอบของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในแต่ละคำตอบหะดีษจะมีความแตกต่างกันในแต่ละผู้ถาม เพราะพวกเขามีสถานการณ์ เหตุการณ์ ความจำเป็น และความสามารถที่แตกต่างกัน จึงทำให้คำตอบของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความหลากหลาย นอกจากนี้ยังมีหะดีษที่บรรดาสะหะบะฮ์ ﷺ ได้ขอให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งเสียแก่พวกเขา ท่านก็ได้ให้คำสั่งเสียที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลเช่นเดียวกัน ดังหะดีษที่มีรายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

" :))

" : "

((

(2020 : 1978)

ความว่า “ชายคนหนึ่งได้ไปหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และได้กล่าวแก่ท่านว่า “จงสอนฉันในบางสิ่งบางอย่าง โดยที่ไม่มากเกินไปสำหรับฉันเพื่อที่ฉันจะทำความเข้าใจกับมันได้” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบว่า “ท่านจงอย่าโกรธ” และได้กล่าวซ้ำหลายครั้งด้วยกัน โดยคำกล่าวทั้งหมดนั้น ท่านได้กล่าวว่า ท่านจงอย่าโกรธ”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1978 : 2020)

มีรายงานจากท่านอบู สุรัยเราะฮฺ رضي الله عنه เล่าว่า

:))
 : " "
 : "
 " : "
 "
 " :
 ("

(14 : 1996)

ความว่า “ชายชนบทได้มาหาท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ และได้กล่าว
 แก่ท่านว่า “โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ จงสอนฉันในสิ่งที่เมื่อฉัน
 ปฏิบัติแล้วฉันจะได้เข้าสวรรค์” ท่านเราะสูล ﷺ จึงกล่าวว่า “ให้
 ท่านกราบไหว้อัลลอฮฺและอย่าได้ตั้งภาคีใด ๆ กับพระองค์ ให้
 ท่านละหมาดฟิรฎู 5 เวลา ให้ท่านจ่ายซะกาต และให้ท่านถือ
 สัตลอดในเดือนเราะมะฎอน” ชายดังกล่าวจึงกล่าวว่า “ขอสาบาน
 ต่ออัลลอฮฺผู้ชีวิตของฉันอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ ฉันจะไม่
 เพิ่มเติมและไม่ลดใด ๆ” เมื่อชายดังกล่าวได้ออกไป ท่านเราะสูล
ﷺ กล่าวว่า “ผู้ใดที่มีความประสงค์จะดูบุคคลหนึ่งจากชาว
 สวรรค์ก็ขอให้ดูชายคนนี้”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 14)

และมีรายงานจากอับดุลลอฮฺ บิน มุสรฺ เล่าว่า

" :))
 " : "
 ("

(3793 : . .)

ความว่า “มีชายชนบทคนหนึ่งได้กล่าวแก่ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ว่า “แท้จริงบทบัญญัติอิสลามมีมากมาย (สร้างความลำบาก) แก่ฉัน ดังนั้น ท่านจงแจ้งบทบัญญัติส่วนหนึ่ง เพื่อฉันจะได้ยึดมั่นอย่างเหนียวแน่น” ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า “เมื่อลิ้นของเจ้ายังคงเปียกชื้นไปด้วยการชิกรุลลอฮฺ (การรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ)

(บันทึกโดย Ibn Majah, ม.ป.ป. : 3793)

จากหะดีษเกี่ยวกับการตั้งเสียของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งหมดข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าในแต่ละตัวบทหะดีษ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะใช้คำสั่งเสียที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันและหลากหลาย โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะสั่งเสียตามคุณลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งในหะดีษแรกท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งเสียชายคนหนึ่งไม่ให้โกรธ เพราะความโกรธจะนำไปสู่ความเป็นศัตรูและไม่ทำให้เกิดผลดีแต่อย่างใด ประกอบกับอิสลามส่งเสริมให้เข้มแข็งแ่มใส อารมณ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีต่อกัน และพูดคุยทักทายอย่างฉันทันทีพี่น้อง หากโกรธกันแล้วจะทำให้ความสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และยังทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างพี่น้องมุสลิมอีกด้วย หะดีษนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อาจจะเห็นว่าชายผู้นี้มีนิสัยชอบโมโหและไม่สามารถควบคุมอารมณ์โกรธได้ ท่านจึงได้เน้นย้ำหลายครั้งหลายคราด้วยกัน โดยมีให้เขาโกรธ ส่วนหะดีษที่ 2 ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งเสียให้ชายชนบทคนหนึ่งได้กราบไหว้อัลลอฮฺ และอย่าได้ตั้งภาคีใด ๆ กับพระองค์ ให้เขาละหมาดฟิรฎู 5 เวลา ให้เขาจ่ายซะกาต และให้เขาถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน เพื่อเป็นหนทางสำหรับเขาสู่สวรรค์ และหากเขาปฏิบัติในประการข้างต้น เขาก็จะได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ อย่างแน่นอน และหะดีษที่ 3 ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งเสียชายชนบทคนหนึ่งถึงการชิกรุลลอฮฺ

นอกจากนี้ยังมีหะดีษอีกมากมายที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยท่านจะตอบคำถามและสั่งเสียพวกเขาตามลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล สถานการณ์ เหตุการณ์ เวลา และสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอนและเป็นครูที่ดียิ่ง ท่านรู้ว่าสิ่งใดเหมาะสมสิ่งใดควร โดยยึดหลักการที่ทำให้ผู้เรียนได้รับผลประโยชน์จากการศึกษามากที่สุดและไม่ทำให้พวกเขาเบื่อหน่าย ท่านมีเทคนิคการสอนที่สามารถยึดหยุ่นได้ และทำให้เกิดการผ่อนคลาย

ประโยชน์ของการทราบความแตกต่างระหว่างบุคคล

การที่ครูผู้สอนทราบความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนนั้นเป็นสิ่งที่ดียิ่ง เพราะทำให้ครูมีการวางแผนการสอนที่ถูกต้องและสามารถสอนได้ถูกทิศทาง ประกอบกับทำให้บรรยากาศในการสอนมีชีวิตชีวา ทั้งครูและนักเรียนมีความสุขที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์ในด้านการเรียนการสอนต่อกัน โดยในเรื่องนี้ อัลอามิร (al-'Amir, 1990 : 159-160) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทราบความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ดังนี้

1. ทำให้ครูพบความถนัดและความสามารถของนักเรียน โดยทำให้ครูแนะนำได้ถูกต้องเหมาะสม และส่งไปฝึกอบรมความสามารถในด้านทักษะต่าง ๆ เพื่อให้มีความชำนาญในด้านสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง เป็นต้น ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ค้นพบความถนัดของอบู มะหฺรูเราะฮฺ และอูษมาน บิน อปี อัลอาศ

2. ทำให้ครูสามารถส่งเสริมและเอาใจใส่ในด้านการศึกษา โดยการฝึกฝนให้นักเรียนได้เรียนตามความถนัดและความสามารถของนักเรียน ซึ่งนักเรียนแต่ละคนนั้นมีความสามารถที่ต่างกันไป เช่น ความสามารถในการท่องจำ การพูดและการเขียน บางคนถนัดในด้านเครื่องดนตรี กีฬา ศิลปะ ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกำหนดความสามารถของแต่ละคนและทรงกำหนดให้มีการพัฒนาในแต่ละด้าน โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนได้เรียนตามความถนัดของตนเองก็ทำให้เกิดการพัฒนาในแต่ละด้านอย่างสมบูรณ์

3. ทำให้ครูสามารถให้คำชี้ขาดความสามารถของนักเรียนในแต่ละด้านได้ว่าเขาสามารถทำงานในแต่ละสาขาวิชาได้หรือไม่ได้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้คำชี้ขาดความสามารถของอบู ชรรุ ว่า เขาไม่มีความสามารถในด้านการปกครอง แต่เขามีความสามารถในด้านการพูด

4. ทำให้ครูสามารถช่วยแก้ไขข้อบกพร่องทางด้านจิตใจที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เช่น ความล้มเหลว ความรู้สึกอาลัยตายอยาก ความอ่อนแอและหมดกำลังใจ และการอยู่อย่างโดดเดี่ยวลำพัง เพราะครูจะได้แทรกบทเรียนที่สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของพวกเขา และทำให้พวกเขาไม่พบกับโรคทางจิตใจ เนื่องจากมีสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ทำให้พวกเขาได้ใช้ความถนัดและความสามารถของตนเอง

5. การที่ไม่ทราบความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้การวางบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่เหมาะสมกับตำแหน่งและความถนัดของพวกเขา ทำให้การทำงานบกพร่องเพราะไม่มีคุณภาพ ในที่สุดก็ทำให้ได้รับผลผลิตต่ำและระบบการทำงานก็เต็มไปด้วยอุปสรรคและความยุ่งเหยิง

การนำเทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลไปใช้

การใช้เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. นักเรียนทุกคนมีระดับสติปัญญาและความสามารถที่แตกต่างกัน และระหว่างกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่งก็มีความแตกต่างเช่นเดียวกัน
2. ครูผู้สอนต้องใช้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมแก่นักเรียนตามระดับความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ใช่แค่รวบรวมข้อมูลหลักฐาน และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่มากมายเพียงเท่านั้น
3. ครูผู้สอนต้องคาดคะเนระดับสติปัญญาของนักเรียน และสอนพวกเขาตามพื้นฐานดังกล่าว
4. การที่สมองของนักเรียนแบกรับภาระหนักเกินความสามารถของพวกเขา จะไม่ทำให้เด็กมีความรู้เพิ่ม แต่จะยิ่งทำให้พวกเขาโง่งเงา

4.2.3 เทคนิคการเร้าความสนใจ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กระตุ้นให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ เกิดความกระตือรือร้นและสนใจในบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในขณะนั้น โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีเทคนิคต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ สนใจในสิ่งที่ท่านกำลังนำเสนอและถ่ายทอดให้พวกเขาได้รับฟัง เช่น การตั้งคำถาม การเล่าเรื่อง การใช้น้ำเสียง การเปลี่ยนแปลงอิริยาบถต่าง ๆ เป็นต้น

การเร้าความสนใจเป็นเทคนิคการสอนที่ปลูกความรู้สึกให้เห็นถึงความสำคัญและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เพราะจิตใจของมนุษย์นั้นชอบค้นหาสิ่งใหม่ที่ตื้นตาตื่นใจ หรืออาจจะเป็นสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน ประกอบกับการเร้าความสนใจและการทำให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวสามารถทำให้พวกเขามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าเพื่อต้องการที่จะรับรู้ในสิ่งที่มาเร้าความสนใจของพวกเขา ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการเร้าความสนใจต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ ในหะดีษต่าง ๆ มากมาย ดังมีรายงานจากออบู สะอีด บิน อัลมุอัลลา เล่าว่า

))

"

" :

" :

" :

"

"

":

": "

(("

(4474 : 1989)

ความว่า “ขณะที่ฉันกำลังละหมาดอยู่ในมัสยิด ท่านเราะสูล ﷺ ได้เรียกฉัน แต่ฉันก็ไม่ได้ตอบรับท่าน ต่อมาฉันจึงได้กล่าวว่า “โอ้ ท่านเราะสูล ﷺ แท้จริงฉันกำลังละหมาด” ท่านได้กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ คำรัสมิใช่หรือว่า “พวกท่านจงตอบรับ (คำบัญชา) ของอัลลอฮ์และเราะสูลเถิด เมื่อเขาได้เชิญชวนพวกท่าน” (อัลอันฟาต : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 24) ต่อจากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ก็กล่าวกับฉันอีกว่า “ฉันจะต้องสอนสูเราะฮ์หนึ่ง ซึ่งเป็นสูเราะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอัลกุรอาน ก่อนที่ท่านจะออกจากมัสยิด” ต่อจากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ก็ได้จับมือฉัน ครั้นเมื่อท่านตั้งใจจะออก ฉันจึงได้กล่าวกับท่านว่า “ท่านมิได้กล่าวกับฉันหรือว่า ฉัน (เราะสูล ﷺ) จะสอนสูเราะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอัลกุรอาน” ท่านเราะสูล ﷺ จึงกล่าวว่า “อัลหัมดุลิลลาฮิร็อบบิลอาละมีน” คือ สับอุลมะษานีย์ (เจ็ดอายะฮ์ที่อ่านอยู่เสมอ) และอัลกุรอานอันยิ่งใหญ่ ซึ่งฉันได้น้อมรับสิ่งนี้มา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 4474)

จากหะดีษข้างต้นบ่งบอกให้รู้ว่าเป็นเทคนิคการเร้าความสนใจของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้กล่าวว่า “ฉันจะต้องสอนสูเราะฮ์หนึ่ง ซึ่งเป็นสูเราะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของอัลกุรอาน” เป็นประโยคที่กระตุ้นจิตใจของผู้ฟัง และทำให้พวกเขามีความต้องการที่จะรับทราบว่าสูเราะฮ์ดังกล่าวคือสูเราะฮ์อะไร? ดังที่เศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งมีความตื่นเต้นและต้องการทราบว่ามันคือสูเราะฮ์อะไร? โดยที่เขาใจจดใจจ่ออยู่กับคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ข้างต้น โดยไม่ลืม และเขามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “ท่านมิได้กล่าวกับฉันหรือว่า ฉัน (เราะสูล ﷺ) จะสอนสูเราะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอัลกุรอาน” แสดงให้เห็นว่าคำพูดประโยคดังกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดึงดูดจิตใจของเศาะหาบะฮ์ท่านนั้นเป็นอย่างมาก

และมีรายงานจากอับดุลสุวัยเราะฮ์ ฎ ได้กล่าวไว้ว่า

" " " " ") " : (" (812 : 1996)

ความว่า “พวกท่านจงมารวมชุมนุมกัน ฉันจะอ่านหนึ่งในสามของอัลกุรอานให้พวกท่านฟัง” บุคคลที่มาชุมนุมก็ได้รวมตัวกัน ท่านนบี ﷺ จึงได้ออกมา (จากบ้าน) แล้วอ่าน “กุลสุวัลลอฮ์อะหัด” อ่านเสร็จก็ได้ออกมาที่บ้าน บางคนในหมู่พวกเราเล่าว่า อีกรายหนึ่งกล่าวว่า “ฉันคิดว่าสิ่งนี้เป็นสาส์นที่มาจากพวกฟ้าประทานมายังท่านนบี ﷺ จึงเป็นเหตุทำให้ท่านกลับเข้าไปในบ้าน” หลังจากนั้นนบีก็กลับออกมาอีก พลางกล่าวว่า “ที่จริงฉันเคยได้พูดกับพวกท่านว่า ฉันจะอ่านหนึ่งในสามของอัลกุรอานให้พวกท่านฟัง ดังนั้นฟังได้ทราบไว้ด้วยว่าสุเราะฮ์อัลอิกลาศนั้นมีภาคผลเท่ากับหนึ่งในสามของอัลกุรอาน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 812)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการเร้าความสนใจของท่านนบี ﷺ โดยสามารถสังเกตได้จากคำพูดและการกระทำของท่าน ซึ่งส่งผลอันดียิ่งต่อการเร้าความสนใจของบรรดาศะหาบะฮ์ ฎ เพื่อต้องการที่จะรับฟังการอ่านหนึ่งในสามของอัลกุรอานของท่านนบี ﷺ และหะดีษบทนี้ให้รายละเอียดประการ ได้แก่ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงความประเสริฐของสุเราะฮ์อัลอิกลาศ เป็นการเร้าความสนใจโดยการเกริ่นนำจากคำพูดของท่านนบี ﷺ ให้บรรดาศะหาบะฮ์ ฎ ได้รับฟังสิ่งที่ท่านนบี ﷺ ต้องการนำเสนอ และเป็นการเร้าความสนใจในด้านการกระทำ โดยการเคลื่อนไหวเดินเข้าและเดินออกของท่านนบี ﷺ ทำให้เป็นจุดเด่นและน่าสนใจของบรรดาศะหาบะฮ์ ฎ เป็นการแสดงให้เห็นว่า การพูดและการ

กระทำเป็นสิ่งสำคัญในการเร้าความสนใจต่อผู้เรียน โดยเฉพาะการพูดนั้นต้องกรีนนำด้วยคำพูดที่เร้าความสนใจของผู้เรียน และขณะพูดก็ต้องมีการเน้นเสียงสูงและต่ำสลับกันไปตามจังหวะเนื้อเรื่องที่ต้องการนำเสนอ ส่วนการกระทำนั้น สังเกตได้จากการเคลื่อนไหวของท่านบิหมัมมัด رضي الله عنه จากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งขณะที่ท่านกำลังทำการสอน หรือ แสดงลักษณะท่าทางประกอบก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน หากยืนนิ่งอยู่กับที่ตลอดระยะเวลาการสอนก็อาจทำให้เด็กนักเรียนเบื่อหน่ายได้ เพราะสายตาของพวกเขาจะมองอยู่กับเป้านิ่งโดยมิได้เคลื่อนไหวไปมา และอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนหลับในห้อง

มีรายงานจากอับดุลลอฮฺ บิน อุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ เราะฎิยัลลอฮุอันฮูมา เล่าว่า

" :))

" : "

" "

" : "

" : "

"

(("

(4698 : 1989)

ความว่า “ขณะที่พวกเราอยู่กับท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه นั้น ท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า “พวกท่านจงบอกกับฉันถึงต้นไม้ที่เหมือนกับมุสลิมคนหนึ่งได้ไหม? ซึ่งใบของมันจะไม่ร่วงหล่น และไม่.....และไม่.....และไม่..... แต่ผลิดอกออกผลทุกขณะ” อิบน์ อุมร์ กล่าวว่า “ในใจของฉันคิดว่า มันคือต้นอินทผลัม และฉันเห็นทั้งอับบักร์ และอุมร์ ไม่ได้พูดอะไรเลย นั่นเองจึงเกรงใจที่จะพูด” ดังนั้นเมื่อพวกเขาไม่พูดอะไรเลย ท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه จึงกล่าวว่า “มันคือต้นอินทผลัม” ครั้นเมื่อพวกเราขึ้นขึ้น ฉันได้พูดกับอุมร์ ว่า “โอ้ ผู้เป็นบิดา ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ที่จริงในใจของฉันก็คิด

ว่า มันคือต้นอินทผลัม” อุมร์กล่าวว่า “มีอะไรมาห้ามเจ้าไม่ให้พูดล่ะ” ฉันตอบว่า “ก็ฉันไม่เห็นพวกท่านพูดสักคำเลยนี่ ฉันจึงไม่อยากพูดหรือกล่าวสิ่งใด ๆ ออกมา” อุมร์จึงกล่าวว่า “หากเจ้าพูด (ว่าเป็นต้นอินทผลัม) ก็จะเป็นที่รักยิ่งของฉันมากกว่านั้น”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 4698)

หะดีษข้างต้นเป็นเทคนิคการเร้าความสนใจด้วยการตั้งคำถามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้คิดและตอบ เป็นการฝึกการใช้สติปัญญาและความคิด และหากตอบไม่ได้ก็ทำให้อายกว่าคำตอบคืออะไร ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ในหะดีษข้างต้นว่า ต้นไม้อะไรที่เหมือนกับลักษณะของมุสลิม? ผลปรากฏว่าไม่มีเศาะหาบะฮ์ ﷺ ท่านใดที่ตอบคำถามดังกล่าว แต่มีท่านอิบนุ อุมร์ ﷺ ที่ตัวเองไม่ได้ตอบ แต่ในใจของเขาคิดว่าต้องเป็นต้นอินทผลัมอย่างแน่นอน ดังนั้น ในหะดีษข้างต้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบเทียบมุสลิมดั่งต้นอินทผลัม โดยมีความคล้ายคลึงกันด้วยลักษณะหลายอย่าง คือ ต้นอินทผลัมนั้นเป็นต้นไม้ที่ประเสริฐและสูงส่ง มีความดีงามมากมาย มีร่มเงา มีผลที่ดี มีชนิดต่าง ๆ ที่หลากหลาย และสามารถรับประทานได้ตลอดทั้งฤดูกาล และเมื่อมันแห้งเหี่ยวและตายก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จากส่วนสำคัญต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นลำต้น กิ่ง ใบ ซึ่งลำต้นสามารถใช้ทำฟืน ไม้เท้า ไม้เรียว และภาชนะต่าง ๆ ฯลฯ

เปรียบดั่งเช่นมุสลิมซึ่งมีแต่ความดีงามและผลประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย และมีความเป็นสิริมงคลทุก ๆ สถานการณ์ และประโยชน์ของเขายังคงดำรงต่อไปสำหรับตัวเขาเองและผู้อื่นไม่ว่าตอนที่เขามีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตแล้ว ซึ่งเขามีการทำความดีงาม พูดในสิ่งที่ดี ทำความเคารพภักดีอย่างมากมายด้วยประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการถือศีลอด การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน การซิกรุลลอฮ์ การบริจาคทาน ทำในสิ่งที่ใช้และละเว้นในสิ่งที่ห้าม ฯลฯ และนี่คือความดีงามต่าง ๆ ของมุสลิมที่เปรียบดั่งความดีงามของต้นอินทผลัม

และจากหะดีษข้างต้นมีข้อชี้แนะและประโยชน์เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยสรุป ดังนี้ (‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 108-109)

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้รู้ตั้งคำถามแก่ผู้เรียน เพื่อต้องการทดสอบความเข้าใจของพวกเขา และต้องการให้พวกเขาได้คิด และแจ้งให้พวกเขาทราบในสิ่งที่พวกเขาไม่รู้
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความเข้าใจในการศึกษาหาความรู้
3. การยกอุปมาอุปมัยและการเปรียบเทียบ เพื่อเพิ่มความเข้าใจและจินตนาการในความหมายเพื่อให้ฝังแน่นอยู่ในสมอง และเพื่อจำกัดความคิดในการตัดสินใจในสิ่งที่เกิดขึ้น

4. การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมีความเหมือนกันในทุกด้าน ความจริงแล้วมุอฺมินไม่เหมือนกับวัตถุและสิ่งของต่าง ๆ
5. สนับสนุนและส่งเสริมให้มีความละเอียดในสิ่งที่ไม่นำไปสู่การเสียผลประโยชน์ ดังนั้น ในหะดีษข้างต้นอุมฺร رضي الله عنه ได้บอกให้บุตรชายของเขาพูด โดยไม่ให้เงียบ
6. ให้เกียรติกับผู้อาวุโส และผู้เป็นบุตรต้องให้ผู้เป็นบิดาได้พูดก่อน และไม่สมควรรีบพูดก่อนในสิ่งที่เขาเข้าใจ และถึงแม้ว่าเป็นการสงสัยว่าเขาตอบถูก
7. ผู้รู้ที่อาวุโสบางครั้งอาจจะไม่ทราบในบางสิ่งบางอย่างที่ผู้มีความอาวุโสต่ำกว่าทราบ เพราะความรู้เป็นความถนัดของแต่ละบุคคล และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความรู้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์
8. ผู้เป็นบิดาจะมีความสุขหากผู้เป็นลูกตอบถูก และเป็นการชี้แนะจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ให้ตอบถูก
9. ไม่มีข้อติเตียนใด ๆ สำหรับผู้เป็นลูกในการตอบคำถามขณะที่บิดาของเขาอยู่ด้วย ถึงแม้ว่าผู้เป็นบิดาจะไม่ทราบคำตอบก็ตาม และการกระทำดังกล่าวจะไม่เป็นการเสียมารยาทแต่อย่างใด
10. บรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم มีความเกรงใจต่อผู้ที่อาวุโสและผู้ທີ່ประเสริฐในหมู่พวกเขา และพวกเขาจะไม่พูดจาใด ๆ หากพวกเขาคิดว่าคำพูดดังกล่าวอาจจะนำมาซึ่งผลกระทบต่อจิตใจของพวกเขาเหล่านั้น

การนำเทคนิคการเร้าความสนใจไปใช้

การใช้เทคนิคการเร้าความสนใจให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การใช้เทคนิคการเร้าความสนใจเป็นการกระตุ้นนักเรียนให้สนใจในการเรียนรู้
2. ผู้สอนต้องใช้คำพูดและประโยคที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ว่า “ฉันจะสอนสุเราะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอัลกุรอาน”
3. หากใช้เทคนิคที่เร้าความสนใจของผู้เรียนมากก็ยิ่งทำให้กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้นไปด้วย

4.2.4 เทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم เพื่อให้พวกเขาสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วขึ้น และได้เห็นภาพพร้อมด้วยคำอธิบายในเวลาเดียวกัน

เช่น การขีดเขียนบนพื้นทราย การเคลื่อนไหว และการแสดงออกโดยใช้ท่าทางประกอบ เป็นต้น

ชัยนุ มุฮัมมัด ซะฮาดะฮฺ. (ม.ป.ป. : 81) ได้กล่าวว่า “ภาษาแม้ว่าจะเป็นสื่อหลักที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น แต่ในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารมิใช่ทำได้แค่เพียงการใช้ภาษาที่เป็นเสียงหรือเป็นคำพูดเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีสื่อแขนงอื่น ๆ เกิดขึ้นอีกมากมายหลายชนิด ซึ่งภาษาก็ยังมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารของคนในสังคม และสื่อแขนงใหม่ที่ไม่ใช่ภาษาก็ยังมีบทบาทสำคัญเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นเข้ามาในรูปของการสนับสนุนสื่อที่เป็นภาษาหรือเข้ามามีบทบาทในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิม ทั้งนี้ นักวิชาการได้แบ่งสื่อที่แสดงออกถึงการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สามารถนำมาเป็นสื่อในการสื่อสารออกเป็นหมวดหมู่ไว้มากมาย เช่น การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบการพูด การเดินเข้าหา หรือขยับตัวห่างออกไป การแสดงท่าทางประกอบด้วยการสัมผัสเครื่องมือ เสื้อผ้า สัมผัสร่างกาย การแสดงออกทางสีหน้า การปรับระดับสูงต่ำของน้ำเสียง เป็นต้น”

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน โดยท่านได้บรรยายและใช้สื่อโดยการแสดงท่าทางประกอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอนู มุซา อัลอัชอะรียฺ ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

(("))
(2446 : 1989)

ความว่า “(ความสัมพันธ์ระหว่าง) มุอฺมินกับมุอฺมินเปรียบประหนึ่งอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” และ (ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ) ได้ประสานนิ้วมือของท่านเข้าด้วยกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 2446)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการสอน บรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ โดยเป็นสื่อที่ช่วยเสริมการบรรยายของท่าน ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “มุอฺมินกับมุอฺมินเปรียบเสมือนอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” โดยท่านได้เอานิ้วมาประสานให้เข้ากัน เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่ามุอฺมินกับมุอฺมินนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังนิ้วมือที่ประสานกันโดยไม่มีการห่างเหินแต่อย่างใด และการประสานนิ้วมืองดกล่าวเป็นสื่อการสอนในการต่อยอดคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อให้บรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ ได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมุอฺมินกับมุอฺมินเพิ่มมากขึ้น

และมีรายงานจากสะฮฺลุ บิน สะอฺดุ อัลสาดิยฺ ﷺ เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

" ")

((

(5304 : 1989)

ความว่า “ฉันและผู้อุปการะลูกกำพร้าจะอยู่ร่วมกันในสรวงสวรรค์อย่างนี้” และ (ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ) ได้ยกนิ้วชี้และนิ้วกลางขึ้น แล้วแยกออก”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 5304)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเช่นเดียวกัน โดยท่านได้ยกนิ้วชี้และนิ้วกลางเพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เห็นว่าท่านและผู้อุปการะลูกกำพร้าจะอยู่ใกล้ชิดกันประหนึ่งคางนิ้วชี้และนิ้วกลาง แสดงให้เห็นว่าอยู่ใกล้ชิดกันมาก โดยไม่มีการแยกจากกัน นอกจากนี้ในหะดีษยังให้ความสำคัญกับผู้อุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้าว่าสิ่งที่พวกเขาปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ดีงามและพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนพวกเขาด้วยความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ โดยการให้พวกเขาได้ใกล้ชิดกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในสรวงสวรรค์

และมีรายงานจากท่านอะลี บิน อบี ฏอลิบ ﷺ เล่าว่า

)

" :

((

(3595 : . .)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือขวาและทองคำไว้ในมือซ้าย แล้วท่านได้กล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่อนุมัติสำหรับสตรีของพวกเขา”

(บันทึกโดย Ibn Majah, ม.ป.ป. : 3595)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นำเสนอการใช้สื่อในรูปแบบที่ต้องห้ามไว้อย่างชัดเจน โดยท่านได้ถือผ้าไหมไว้ในมือขวาและทองคำไว้ในมือซ้าย และท่านได้กล่าวเพื่อน้ำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ รับทราบไว้ว่า ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่จะต้องห้ามสำหรับประชาชาติของท่านที่เป็นชาย และการที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นำสิ่งต้องห้ามทั้งสองอย่างมาวางไว้บนฝ่ามือทั้งสองของท่านก็เพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เห็นชัดเจนด้วยสายตาทั้งสองของพวกเขา โดยได้เห็นทั้งรูปภาพพร้อมด้วยคำอธิบาย จึงทำให้พวกเขาสามารถจดจำบทเรียนดังกล่าวได้นาน

นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังใช้พื้นทรายขีดเขียน เพื่อเป็นสื่อในการอธิบายต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งเป็นสื่อที่สะดวกและหาได้ง่ายในสมัยของท่าน แต่ก็สามารถให้ความกระจ่างต่อสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดและอธิบายได้ดีมาก และจากสื่อที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทำให้เข้าใจได้ว่า สื่อทุกชนิดนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของที่มีราคาแพงหรือเป็นสิ่งที่สวยงาม แต่จะเป็นวัตถุหรือสิ่งของอะไรก็ได้ที่ช่วยเสริมความเข้าใจของผู้เรียนและเป็นที่ช่วยทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นและติดอยู่ในความทรงจำได้นาน

การใช้สื่อการสอนจึงเป็นเทคนิคที่สำคัญในการชี้นำผู้เรียนสู่การเพิ่มพูนความรู้จากสิ่งที่ยากสู่สิ่งที่ยาง จากสิ่งที่อยู่ไกลตัวสามารถขยับเข้ามาอยู่ใกล้ตัว และจากสิ่งที่มองไม่เห็นสามารถใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ไม่เห็นดังกล่าวได้ ดังที่ท่านมุฮัมมัด เศาะลาหุดดีน อะลี มุญอวีร์ (Muhammad Salahuddin 'Ali Mujawir, 1983 : 158-159) ได้กล่าวว่า “การใช้สื่อการสอนนั้นเพื่อต้องการทำให้สิ่งที่ซ่อนเร้น ไม่สามารถสัมผัสได้ และเป็นสิ่งที่ยากในการทำให้บรรลุเป้าหมายได้เข้ามาอยู่ในความรู้สึกและจินตนาการ โดยสามารถใช้สื่อในเรื่องการทำอิบาดะฮ์ มุอามะลาต และอัคลาท ซึ่งการใช้สื่อดังกล่าวสามารถใช้สื่อทางการฟัง การดู หรือการฟังพร้อมกับการดูในเวลาเดียวกันก็ได้ หรืออาจจะใช้สื่อต่าง ๆ ที่สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้สอนและผู้เรียน โดยสื่อที่ใช้ดังกล่าวต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับสติปัญญาของผู้เรียน สามารถทำให้สิ่งที่คลุมเครือเกิดความกระจ่าง และทำให้สิ่งที่สงสัยเกิดความมั่นใจ จนทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้และทำให้การเรียนการสอนตื่นเต้นและเร้าใจ”

และการใช้สื่อการสอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอน เนื่องจากสื่อทำหน้าที่ในการนำวัตถุประสงค์พื้นฐานของหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้ โดยสื่อทำหน้าที่ในการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจด้วยวิธีการที่ศิลปะ เพิ่มพูนบางทักษะของผู้เรียนด้วยการแสดงเป็นรูปภาพ และฉายวิดีโอเทป เพิ่มพูนความถนัดบางอย่างของผู้เรียนและความสนใจของพวกเขาโดยการนำเสนอสื่อที่สอดคล้องกับความถนัดของพวกเขา และ

ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นนักประดิษฐ์ (Hailami Ahmad al-Wakil and Husein Bashir Mahmud, 1988 : 108-109) นั่นก็แสดงให้เห็นว่าสื่อเป็นตัวเชื่อมหลักที่สำคัญที่จะนำผู้เรียนไปสู่การเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนในห้องเรียนสามารถดำเนินไปด้วยดีและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น

การนำเทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนไปใช้

การใช้เทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2546 : 191-192)

1. ควรฝึกใช้ก่อนสอนเสมอ เพื่อความคล่องตัวในการสอน
2. ควรแสดงสื่อการสอนให้เห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง เช่น การยกภาพให้ผู้เรียนดู ควรยกให้สูงในระดับอกของผู้สอนและอยู่ข้างหน้า พยายามยื่นชิดกระดานดำให้มากที่สุด โดยเฉพาะห้องที่มีช่องว่างเล็กน้อยระหว่างที่นั่งของผู้เรียนกับกระดานดำ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่นั่งหน้าสุดสามารถมองเห็นได้
3. ควรหาที่ตั้งวางแขวนสื่อที่มีขนาดใหญ่ และมีน้ำหนักเบา เช่น แผนภูมิ แผนที่ เป็นต้น ในจุดที่จะทำให้ผู้เรียนเห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง ไม่ควรยื่นถือแล้วอธิบาย จะทำให้ผู้สอนไม่คล่องแคล่วเท่าที่ควร และระหว่างที่ผู้สอนอธิบายมักมีท่าทางเคลื่อนไหวไปมา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นสื่อนั้นไม่ชัด
4. ควรใช้ไม้ยาวและมีปลายแหลมชี้ แผนภูมิ แผนที่ กระดานดำ แทนการใช้นิ้วมือ โดยที่ผู้สอนยื่นชิดไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อมิให้บังสายตาของผู้เรียนส่วนใดส่วนหนึ่งจากสื่อ นั้น ๆ
5. ควรนำสื่อการสอนมาวางเรียงกันไว้เป็นลำดับที่หน้าชั้นเรียนก่อนถึงเวลาสอน เพื่อสะดวกในการหยิบใช้ เช่น การใช้ภาพ ภาพใดใช้ก่อนควรเรียงไว้ข้างบน เป็นต้น และควรจัดวางไว้ในลักษณะที่จะไม่หันเหความสนใจของผู้เรียนเมื่อยังไม่ถึงเวลาใช้ โดยคว่านำภาพหรือแผนภูมิที่ยังไม่ใช้ หรือนำหุ่นจำลองใส่ถุงหรือกล่อง เป็นต้น
6. ควรเลือกใช้เครื่องมือประกอบการใช้สื่อให้เหมาะสม เช่น ถ้าต้องการจะติดแผนภูมิภาพ แผนที่ ฯลฯ บนกระดานนิเทศ ควรใช้หมุดติด แต่ถ้าจำเป็นต้องติดบนกระดานดำก็ไม่ควรใช้หมุด ควรใช้ดินน้ำมัน หรือเทปกาวแทน และควรตัดเทปกาวเป็นชิ้น ๆ โดยติดปลายข้างหนึ่งไว้กับแผนภูมิให้ครบทุกมุมเสียก่อน เมื่อจะใช้ก็สามารถติดกระดานดำได้เลย หรือตัดเทปกาวเป็นชิ้น ๆ ขนาดที่ต้องการ แล้วติดไว้ที่ม้วนเทปกาวก่อน โดยไม่ต้องเสียเวลาตัดเทปกาวแล้วนำมาติดแผนภูมิ

7. ในบางกรณีควรมีการเตรียมผู้เรียนล่วงหน้าก่อนใช้สื่อการสอน เช่น ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีการสังเกตในเรื่องใด ตอนใด ควรบอกให้ผู้เรียนทราบเสียก่อน ผู้เรียนจึงจะทำตามความประสงค์ของผู้สอนได้ เช่น การทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการให้มีการสังเกตผล

8. ควรใช้สื่อการสอนให้คุ้มค่ากับที่ได้เตรียมมา และใช้อย่างทะนุถนอม กล่าวคือพยายามใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น ได้ใช้แผนภูมิแสดงส่วนประกอบของต้นไม้ในชั้นการสอนแล้ว ครูอาจจะใช้แผนภูมินั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่งในชั้นสรุปบทเรียน แต่ต้องมีวิธีใช้ที่แตกต่างกับชั้นการสอน ผู้สอนควรใช้แผนภูมิเป็นสื่อช่วยอธิบายเนื้อหา จึงควรให้ผู้เรียนได้เห็นคำอธิบายประกอบแผนภูมินั้น ได้แก่ ราก ใบ หน่อ ฯลฯ แต่ถ้าใช้ในชั้นสรุปบทเรียน ผู้สอนควรหากระดาษแผ่นเล็ก ๆ ปิดคำอธิบายนั้นเสีย เมื่อตั้งคำถามถามผู้เรียนในแต่ละส่วนของต้นไม้แล้ว จึงดึงออกเพื่อเฉลยคำตอบทีละส่วน เพื่อจะได้วัดผลการเรียนในช่วงโมงนั้นด้วย การใช้สื่อการสอนเช่นนี้ นอกจากจะทำให้ประหยัดแรงงานในการทำสื่อแล้ว ยังใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ และเป็นการใช้ที่บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนในแต่ละขั้นตอนด้วย

9. พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมร่วม หรือได้ศึกษาจากสื่อการสอนนั้น ๆ ด้วยตนเอง เช่น การให้ผู้เรียนอธิบายภาพ สะกดและอ่านบัตรคำ การเลือกภาพจับคู่กับคำ เป็นต้น

10. ควรฝึกให้ผู้เรียนเกิดระเบียบในการใช้สื่อการสอน เช่น ในโอกาสที่ต้องการแจกสื่อไปตามโต๊ะผู้เรียน เพื่อทำการทดลอง ผู้สอนควรส่งสื่อทั้งหมดให้กับผู้เรียนที่นั่งหน้า หีบ ส่วนของต้นไม้ แล้วส่งที่เหลือให้แก่คนต่อไป หรือในโอกาสที่ต้องการให้ผู้เรียนมาใช้สื่อหน้าชั้นเรียน ควรฝึกให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหาชั้นเรียน และไม่ยืนบังสายตาของเพื่อน

11. ควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อบางชนิด โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องให้ผู้เรียนใช้เอง ควรกำชับผู้เรียนให้ระมัดระวังในการใช้เป็นพิเศษ เช่น การใช้ของมีคม การใช้สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับไฟ เช่น การจุดไม้ขีด ควรมีฝาโลหะ หรือจานแก้วรองรับก้านไม้ขีดไฟที่จุดแล้วมากกว่าจะวางทิ้งไว้บนโต๊ะ ซึ่งอาจทำให้โต๊ะเป็นรอยไหม้ และอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้เสมอ

จากข้อควรคำนึงในการใช้สื่อการสอนทั้งหมดข้างต้น ทำให้ทราบว่า การใช้สื่อการสอนของครูผู้สอนต้องอาศัยเทคนิคในการนำเสนอสื่อการสอน ทั้งนี้ เพื่อให้ระบบการเรียนการสอนในแต่ละบทเรียนดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ไดวางไว้ การสอนโดยการใช้สื่อการสอนนั้นครูผู้สอนต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาทีละขั้นตอนเพื่อให้เกิดความชำนาญและความคล่องแคล่วในการใช้ และเกิดผลดีต่อผู้เรียนในด้านความรู้และทักษะต่าง ๆ ดังการใช้สื่อที่ปรากฏในอัลกรอานและสุนนะฮ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในทุกด้านของการดำเนินชีวิตและได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2.5 เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อาศัยความสุขุมรอบคอบ มีบุคลิกภาพที่ดี โอบอ้อมอารี พุดจาไพเราะ รู้จักเอาใจใส่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เป็นมิตรที่ดี มีความยุติธรรม เข้าใจถึงความต้องการของแต่ละคน และเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ของพวกเขาได้

ในคัมภีร์อัลกุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งให้ว่าของพระองค์เป็นผู้ที่สุขุมและรอบคอบและมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วยความเป็นมิตร ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَبِيمِ وَالْغَيْظِ وَالْعَافِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

(134 :)

ความว่า “คือบรรดาผู้ที่บริจาคทั้งในยามสุขสบายและในยามเดือดร้อน และบรรดาผู้ข่มโทษะและบรรดาผู้ให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(อาละอิมรอน : 134)

และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

(199 :)

ความว่า “เจ้า (มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัย และจงใช้ให้กระทำสิ่งที่ชอบ และจงพินหลังให้แก่ผู้โหดเหี้ยมทั้งหลายเถิด”

(อัลอะอูรอฟ : 199)

จากอายะฮ์ทั้งสองข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้ความสำคัญกับการให้อภัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการให้อภัยนั้นเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ สร้างความรัก ความเมตตา ความปรองดอง และความสามัคคีต่อกัน ไมโมโหและโกรธเคืองกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในยามสุขและในยามทุกข์ ซึ่งในเรื่องนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในคุณลักษณะที่ครบสมบูรณ์ในการแสดงความเป็นมิตรกับผู้คนรอบข้างและเป็นห่วงใยกับประชาชาติของท่าน

มีรายงานจากท่านอบู สุรัยเราะฮฺ رضي الله عنه เล่าว่า

))

((

(220 : 1989)

ความว่า “มีชาวอาหรับชนบทคนหนึ่งได้ยื่นปัสสาวะในมัสยิด ผู้คนซึ่งอยู่ในมัสยิดได้ลุกขึ้นไปเพื่อที่จะขับไล่เขาออกไป แต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “ปล่อยเขา (ให้ปัสสาวะให้เสร็จ) เกิด และจงนำน้ำมาสักหนึ่งถังแล้วราดบนรอยปัสสาวะของเขา แท้จริงพวกท่านถูกบังคับมาเพื่อความสะดวกรวดเร็วยุบาย มิใช่เพื่อความยากลำบาก”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 220)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน โดยมีได้โอรชและลงโทษชาวอาหรับชนบทผู้นั้นแต่อย่างใด ในขณะที่บรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم ต่างพากันไม่พอใจและต้องการขับไล่เขาออกจากมัสยิด เนื่องจากในมัสยิดเป็นบ้านของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เป็นสถานที่ที่สะอาด ดังนั้น การปัสสาวะของชาวอาหรับชนบทเป็นการกระทำที่ทำให้มัสยิดเปรอะเปื้อนด้วยนะยิส และเป็นกรกระทำที่ไม่เหมาะสม เพราะมัสยิดไม่ใช่สถานที่ปัสสาวะ แต่เป็นสถานที่ทำความเคารพภักดีต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ดังนั้น บรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم จึงพากัน โอรชเขาเป็นอย่างมากและต้องการลงโทษเขา แต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถูกส่งมาเพื่อทำให้เกิดความง่ายดายแก่ประชาชาติ และไม่สร้างความลำบากให้เกิดขึ้นแก่พวกเขา ท่านจึงได้ใช้ให้บรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم นำน้ำไปราดรอยเปื้อนปัสสาวะดังกล่าว เพราะบางทีเขาอาจจะกระทำให้โดยไม่รู้ว่าเป็นสิ่งต้องห้าม หากเขารู้เขาคงไม่กระทำ หรือบางทีเขาอาจจะกระทำให้ด้วยความจำเป็นอะไรบางอย่างที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น การให้โอกาสเขาโดยการตักเตือนและบอกกล่าวแก่เขาด้วยการประนีประนอมว่าในมัสยิดไม่เป็นการสมควรที่เข้ามาถ่ายปัสสาวะ และไม่เป็นการสมควรที่จะก่อให้เกิดความสกปรก เพราะมัสยิดเป็นสถานที่เพื่อระลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงเกรียงไกรยิ่ง เป็นสถานที่เพื่อทำการละหมาด และเป็นสถานที่อ่านอัลกุรอาน และนี่คือเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยทำให้ชาวอาหรับชนบทผู้นั้นรู้สึกว่

ดีกว่าที่ตัวเองจะถูกขับไล่ออกจากมัธยมหรือถูกคู่ค้าต่าง ๆ นา ๆ และเป็นเทคนิคการสอนที่จะเปลี่ยนแปลงการกระทำของเขามีให้กระทำอย่างนั้นอีกในครั้งต่อไป ในทางตรงกันข้ามหากบรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنه ลงโทษชาวอาหรับด้วยการทุบตีหรือขับไล่เขาก็อาจทำให้เขาคิดว่าอิสลามชอบใช้ความรุนแรงและอาจทำให้เขาหลีกเลี่ยงหนีออกห่างจากอิสลามก็เป็นได้

มีรายงานจากมุอวิยะฮฺ อิบน์ หะกัม อัศสุละมีเย่ เล่าว่า

)

" :

" "

":

((

(537 : 1996)

ความว่า “ขณะที่ฉันละหมาดตามหลังท่านเราะฮฺลุ رضي الله عنه อยู่ ปรากฏว่ามีชายคนหนึ่งในกลุ่มได้จามขึ้น ฉันจึงกล่าวว่า ยัรหะมุ้กัลลอฮฺ (ขออัลลอฮฺทรงประทานความเมตตาแก่ท่าน) ผู้ร่วมละหมาดทั้งหมดเพ่งสายตามาที่ฉัน ฉันจึงกล่าวว่า “โอ้แม่ ทำไมพวกท่านจึงมองฉัน” พวกเขาถือเอามือขวาอ่อนของพวกเขา ฉันจึงเข้าใจพวกเขาว่า พวกเขาต้องการให้ฉันเจียบ แต่ฉันก็เจียบแล้ว เมื่อท่านเราะฮฺลุ رضي الله عنه ละหมาดเสร็จ (ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ) ทั้งบิดามารดาเป็นพยาน ฉันไม่เคยเห็นบรมครูท่านใดที่ชาญฉลาดเทียบเทียมท่านทั้งก่อนหน้าท่านและหลังจากท่านผู้ซึ่งสั่งสอนได้ดีที่สุด ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ท่านมิได้ใช้ความหยาบคายกับฉันเลย ท่านมิได้ทำโทษฉัน ท่านมิได้ว่ากล่าวฉันเลย ท่านเพียงกล่าวว่า “ความจริงแล้วการพุดจาในละหมาดถือเป็นสิ่งไม่

เหมาะสม เพราะละหมาดเป็นการกล่าวตัศบีหฺ การตักบีร และการอ่านอัลกุรอาน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 537)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิได้ดูค่าและลงโทษชายที่กล่าวรับการจามในขณะที่กำลังทำการละหมาด แต่ท่านได้กล่าวแก่เขาเป็นการสอนเขาว่า แท้จริงแล้วการพุดจาในละหมาดถือเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะการละหมาดเป็นการกล่าวตัศบีหฺ ตักบีร และการอ่านอัลกุรอาน เทคนิคการสอนดังกล่าวเป็นเทคนิคที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกดีและไม่รู้สึกตัวว่าตัวเองถูกดูค่าและรู้สึกผิดอย่างมหันต์ จึงทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้และทำให้รักต่อการเรียนรู้ในเรื่องต่อไป เนื่องจากครูผู้สอนมีเทคนิคในการสอนและให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการแก้ไขและปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ

จากเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนที่ปรากฏในสองหะดีษข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้สอนนั้นต้องอาศัยเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนในการสอน เพราะเทคนิคดังกล่าวทำให้ผู้เรียนรักต่อการเรียนรู้ และทำให้การเรียนรู้เกิดความง่ายดาย ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการเรียนนั้นเป็นสิ่งที่ง่าย มิได้สร้างให้เกิดความเบื่อหน่ายแต่อย่างใด ทั้งนี้ ต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ จากครูผู้สอน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนแสดงออกถึงความอ่อนโยนต่อผู้เรียน ดังมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ (เราะฎีลลอฮูอันฮา) เล่าว่า

))

" : " :

" : "

" :

((" "

(6024 : 1989)

ความว่า “มียะฮูดียกกลุ่มหนึ่งได้มาหาท่านเราะฮูล ﷺ และพวกเขาได้กล่าวว่า “อัสลามุอัลยุม¹ อาอิชะฮฺเล่าอีกว่า ฉันเข้าใจเจตนาของคำดังกล่าวแล้ว ฉันจึงกล่าวว่า “วะอัลยุมุสสามวัลละฮฺ

¹ ความละม้ายในทางเสียงระหว่าง *อัสลามุอัลยุม* - ขอความสันติจงมีแก่ท่าน กับ *อัสสามุอัลยุม* - ขอความตายจงมีแก่ท่าน

นะฮฺ” เธอเล่าอีกว่า ท่านเราะฮฺสูล ﷺ ได้กล่าวว่า “อาอิชะฮฺเอ๋ย ใจ
เย็น ๆ ไว้ แท้จริงอัลลอฮฺทรงรักความอ่อนโยนในการงานทุก
อย่าง” ฉะนั้นจึงถามว่า “โอ้ท่านเราะฮฺสูล ﷺ ท่านมิได้ยื่นหรือ
ที่พวกยะฮูดียกกล่าว” ท่านเราะฮฺสูล ﷺ จึงกล่าวว่า ก็ฉันกล่าวว่า
“จงประสพกับพวกท่าน (เช่นเดียวกัน)”¹

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6024)

และมีรายงานจากญะรียร ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

(())

(2592 : 1996)

ความว่า “มันผู้ใดที่ปลอดจากความอ่อนโยน มันผู้นั้นเสมือนถูก
ห้ามจากความดี”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2592)

นอกจากนี้ยังมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ เราะฎิยัลลอฮุอันฮา เล่าว่า ท่านนบี
มุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

(())

(2594 : 1996)

ความว่า “แท้จริงความอ่อนโยนนั้นเมื่อไปอยู่กับการงานใด ก็จะเป็น
สิ่งประดับประดาให้กับการงานนั้น และมันจะไม่ถูกถอด
ถอนจากการงานใด เว้นเสียแต่จะทำให้การงานนั้นเสียไปด้วย”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2594)

จากหะดีษเกี่ยวกับความอ่อนโยนที่ได้กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าความอ่อนโยน
ในทุกกิจการนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยเฉพาะการใช้ความอ่อนโยนต่อผู้เรียน นับเป็นการสร้าง

¹ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ประสงค์ให้ท่านหญิงอาอิชะฮฺ เราะฎิยัลลอฮุอันฮา ใช้กริยาที่ไม่ดีโต้ตอบกับพวกยะฮูดี

ความเป็นมิตรต่อผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะรักกับความอ่อนโยนและการประนีประนอม ไม่ชอบความแข็งกระด้างและความรุนแรง และผู้เรียนทุกคนก็จะรักผู้สอนที่มีความอ่อนโยน เมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจ และสงสารต่อผู้เรียน ไม่มีผู้เรียนคนใดที่ชอบผู้สอนที่ชอบใช้ความรุนแรงและลงโทษทุบตีพวกเขาอย่างแน่นอน ดังนั้น เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนจึงเป็นเทคนิคที่สำคัญที่ผู้สอนจะต้องนำไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นครูผู้สอนที่ดีและเป็นผู้สอนอันเป็นที่รักของผู้เรียนต่อไป

การนำเทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนไปใช้

การใช้เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนควรเป็นคนที่มีสุขุมเยือกเย็น รอบคอบ และมีเหตุผล
2. ผู้สอนต้องมีความอ่อนโยน เมตตา กรุณา และรักผู้เรียนเสมือนลูกของตัวเอง
3. ให้โอกาสผู้เรียนในการเปลี่ยนแปลง แก้ไขจุดบกพร่อง และพัฒนาตนเองเสมอ
4. หากผู้เรียนกระทำความผิด ควรตักเตือนทุกครั้งก่อนที่จะทำการลงโทษ
5. พยายามไต่ถามทุกข์สุขของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ
6. หากทราบว่าผู้เรียนเจ็บไข้ไม่สบาย ผู้สอนควรที่จะไปเยี่ยมเยียน

5.2.6 เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และทำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ สนใจในการเรียนรู้ท่ามกลางบรรยากาศการเรียนการสอนที่ตื่นเต้นและเร้าใจ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นบรมครูที่ชาญฉลาด สุขุม อ่อนโยน และมีความเมตตา ท่านได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ แบบหยอกล้อในบางครั้งบางคราว มิได้หยอกล้อตลอดเวลาจนฟุ่มเฟือย และท่านได้ใช้เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อในการอบรมสั่งสอนพวกเขามากมายหลายเรื่อง แต่เป็นการหยอกล้อที่ท่านได้กล่าวถึงเรื่องที่เป็นความจริงเท่านั้น ดังที่มีรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

((" : " :))
(1990 : 1978)

ความว่า “พวกเขาบอกว่า “โอ้ เราะฮุส رضي الله عنه ท่านได้หยอกล้อพวก
เรากระนั้นหรือ?” ท่านเราะฮุส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า “ฉันมิได้กล่าว
คำพูดใดนอกจากเป็นคำพูดที่สัตย์จริงเท่านั้น”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1978 : 1990)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้เทคนิคการสอนแบบหยอก
ล้อกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم แต่การหยอกล้อของท่านนั้นเป็นการหยอกล้อที่ใช้คำพูดที่เป็นความ
จริง มิได้เสแสร้งหรือโกหกหลอกลวง เพราะการหยอกล้อด้วยคำพูดที่โกหกผิดหลักศาสนา และ
มิใช่คุณลักษณะที่ดีของผู้สอนที่จะต้องหยอกล้อลูกศิษย์ของเขาด้วยการโกหกและหลอกลวง
นอกจากนี้ก็ยังเป็นการแสดงแบบอย่างที่ไม่ดีอีกด้วย

ท่านอิหม่ามอันนะวะวี (al-Nawawi, 1985 : 508) ได้กล่าวว่า “การหยอกล้อที่
ต้องห้าม คือการหยอกล้อที่กระทำเกินความเหมาะสมและกระทำบ่อยครั้ง เพราะแท้จริงการหยอก
ล้อจะทำให้เกิดการหัวเราะ ทำให้หัวใจแข็งกระด้าง ห่างไกลจากการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ
และการคิดไตร่ตรองสิ่งที่สำคัญของศาสนา ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำควมรบกวนและการถูก
เกลียดชัง ไม่มีควมน่านับถือ และไม่มีความสุขอ่อนโยน ส่วนสิ่งที้นอกเหนือจากประการข้างต้น
ก็เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กระทำในบางโอกาสและบางสถานการณ์
ทั้งนี้ เพื่อทำให้เกิดคุณประโยชน์ และทำให้จิตใจของผู้สอนเกิดความรู้สึกที่ดีและมีความสุข
อ่อนโยน และสิ่งดังกล่าวไม่เป็นการห้ามแต่อย่างใด แต่เป็นสิ่งที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้กระทำ
ดังนั้น จึงยึดประการดังกล่าว เพราะมันเป็นสิ่งที่จำเป็นอันยิ่งใหญ่ ะบิลลาฮุ อัดเตอาฟีก”

มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

"))

" :

((" " : " "
(4969 : 1969)

ความว่า “ท่านเราะฮุส رضي الله عنه ได้เข้ามายังพวกเรา และฉันมีน้องชาย
คนเล็กที่มีชื่อเล่นว่า อับู อุมัยรฺ โดยเขามีนกตัวหนึ่งที่เขาได้เล่น
กับมัน แล้วนกตัวนั้นได้ตาย ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เข้าไปหาเขา

ในวันหนึ่ง และเห็นเขามีอาการโศกเศร้าเสียใจ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ถามเขาว่า “เขาเป็นอะไรหรือ?” พวกเขาตอบว่า “นกของเขาได้ตายจากไป” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่เขาว่า โอ้อูบรู อุมัยรุ นกตัวเล็ก¹ เป็นอะไรไปหรือ?”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 4969)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้หยอกล้ออูบรู อุมัยรุ กับการตายของนกตัวหนึ่ง ทั้งนี้ การหยอกล้อของท่านมีจุดประสงค์เพื่อให้เขาได้หายจากความโศกเศร้าและสามารถยิ้มแย้มได้ ในหะดีษข้างต้นมีประโยชน์ในด้านการเรียนการสอน ดังนี้ (‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 163-164)

1. ผู้นำต้องกำหนดการเยี่ยมเยียนเป็นการเฉพาะสำหรับบางคนที่อยู่ภายใต้การดูแลของเขา
2. สามารถคบค้าสมาคมกับบางกลุ่มที่อยู่ภายใต้การดูแลได้ แต่จะห้ามในบางกลุ่ม
3. อนุญาตให้นำผู้รู้ไปเผยแพร่ความรู้ที่ยังประโยชน์แก่ผู้อื่น
4. อนุญาตให้มีการหยอกล้อ
5. อนุญาตให้ตั้งชื่อเล่นสำหรับผู้ที่ยังไม่กำเนิดบุตร
6. อนุญาตให้เด็กเล่นกับนกได้ แต่ต้องไม่ทรมาณ
7. อนุญาตให้ชื่อของเล่นสำหรับเด็กที่ศาสนาอนุมัติให้เล่นได้
8. อนุญาตให้จับนกใส่กรงได้
9. คบค้าสมาคมกับมนุษย์ตามสติปัญญาและความรู้ของพวกเขา
10. อนุญาตให้เรียกชื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดด้วยชื่อที่ทำให้เล็ก² (มุศ็อหม์เอร์) โดยไม่ทำให้เขาเสียหาย เช่น โอ้อูบรู อุมัยรุ
11. อนุญาตให้ถามคำถามที่ผู้ถามทราบคำตอบแล้ว โดยไม่มีจุดประสงค์เพื่อการดูถูกเหยียดหยามแต่อย่างใด ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามอูบรู อุมัยรุ ถึงนกของเขา ทั้ง ๆ ที่ท่านทราบดีว่านกของเขาได้ตายไปแล้ว โดยท่านได้ถามว่า นกตัวเล็กเป็นอะไรไปหรือ?

มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

¹ นกชนิดหนึ่งคล้ายกับนกกระจอก มีจอยปากสีแดง

² คนอาหรับมักนิยมเรียกชื่อเพื่อนใกล้ชิดหรือญาติสนิท โดยการเปลี่ยนชื่อพวกเขาให้ดูเล็ก (มุศ็อหม์เอร์) เป็นการเปลี่ยนการเรียกชื่อให้ดูน่ารักกว่าเดิม โดยเฉพาะในวัยเด็ก อย่างเช่น อูบรู อัมรุ เป็น อูบรู อุมัยรุ หรือ คำว่า ฎุฟลุ เป็น ฎุฟัยลุ เป็นต้น หากเป็นภาษาไทยน่าจะเป็นการเรียกชื่อให้ดูน่ารักมากขึ้น เช่น หากจะเรียกแมวแต่คำเดียว ก็เปลี่ยนเป็นการเรียกว่า แมวน้อย หรือ หากเป็นลิง ก็ เป็นลิงน้อย เป็นต้น

และมีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

((" " :))
(5002 : 1969)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่นั่นว่า “โอ้ ผู้มีหูทั้งสอง”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 5002)

หะดีษบทนี้ก็เป็นอีกหะดีษหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้หยอกล้ออะนัส رضي الله عنه ว่าเป็นผู้มีหูทั้งสอง ซึ่งบ่งบอกให้ทราบว่า เขาเป็นคนหูดี ฟังอะไรก็เข้าใจได้ง่าย และเป็นผู้ที่ชาญฉลาด

จากหะดีษเกี่ยวกับเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ข้างต้น ทำให้ทราบว่า ท่านได้ใช้เทคนิคการหยอกล้อกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับท่าน การหยอกล้อของท่านเป็นการหยอกล้อเพื่อต้องการให้ผู้ที่ถูกหยอกล้อสามารถยิ้มได้และอารมณ์ดี มิได้หยอกล้อเพื่อต้องการดูถูกเหยียดหยาม ประชดประชัน หรือต้องการทำให้คนอื่นเกิดความละอายและขายหน้า นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะหยอกล้อด้วยคำพูดที่เป็นความสัจจริงทั้งสิ้น ไม่มีการโกหกหลอกลวงหรือเสแสร้งแต่ประการใด

การนำเทคนิคการสอนแบบหยอกล้อไปใช้

การใช้เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนควรเป็นคนที่สุขุมเยือกเย็นและมองโลกในแง่ดี
2. ผู้สอนต้องพยายามสรรหาคำพูดที่ทำให้ผู้เรียนยิ้มและหัวเราะได้
3. ผู้สอนไม่ควรหยอกล้อมากเกินไปจนเกิดความเหมาะสมและบ่อยครั้ง
4. ผู้สอนจะหยอกล้อผู้เรียนในสิ่งที่เป็นความจริงเท่านั้น
5. ไม่สมควรใช้เทคนิคการหยอกล้อในการอ่านคุฎบะฮ์

4.2.7 เทคนิคการสอนโดยการเจีบและยอมรับ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความเห็นสอดคล้องกับคำพูดและการกระทำของบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم และแสดงออกด้วยการเจีบและยอมรับ โดยมีได้แสดงการ

คัดค้านแต่อย่างใด เป็นการแสดงให้เห็นว่าคำพูดและการกระทำดังกล่าวอนุญาตให้สามารถกระทำ
ได้ ดังมีรายงานจากอบู อุษัยฟะฮฺ رضي الله عنه เล่าว่า

))

:
" : " "
: " " : "
" " : " " : " "
" " : "
: " " : "
" : " "
" "
((" " :
(1968 : 1989)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สร้างสายสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง
ระหว่างสลมานกับอบู อัดดร์ดาอฺ โดยที่สลมานได้ไปเยี่ยมอบู
อัดดร์ดาอฺ และเขาได้เห็นอุมมุ อัดดร์ดาอฺอยู่ในชุดเสื้อผ้าที่เก่า จึง
ได้กล่าวกับนางว่า “ทำไมนางจึงอยู่ในสภาพเช่นนี้” นางได้ตอบ
ว่า “พี่น้องของท่าน นั่นคือ อบู อัดดร์ดาอฺ ไม่ได้สนใจในกิจธุระ
ของโลกนี้เลย” ต่อมาอบู อัดดร์ดาอฺ ก็ได้มาถึง และได้นำอาหาร
มาเลี้ยงสลมาน เขาได้กล่าวเชิญชวนว่า “จงรับประทานอาหารสิ”
และอบู อัดดร์ดาอฺได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ฉันถือศีลอด” สลมาน
กล่าวว่า “ฉันจะไม่รับประทานจนกว่าท่านจะรับประทานด้วย”
อบู อัดดร์ดาอฺจึงได้ร่วมรับประทานกับสลมาน ครั้นเมื่อถึง
ช่วงเวลากลางคืน อบู อัดดร์ดาอฺได้ตื่นขึ้นเพื่อละหมาด แต่สลมาน
ก็บอกว่า “จงนอนเถอะ” อบู อัดดร์ดาอฺก็ได้นอน หลังจากนั้นเขา
ก็ได้ตื่นขึ้นมาเพื่อละหมาด สลมานก็บอกว่า “จงนอนเถอะ”

ต่อมาในช่วงท้ายของกลางคืน สัลมานก็ได้กล่าวว่า “ตื่นขึ้นมาเถอะ” และทั้งสองก็ได้ละหมาด และสัลมานก็ได้กล่าวแก่อบูอัครดาว่า “แท้จริงแล้วพระเจ้าของท่านมีสิทธิเหนือท่าน ตัวของท่านก็มีสิทธิเหนือท่าน และครอบครัวของท่านก็มีสิทธิเหนือท่าน ดังนั้น ท่านจงให้สิทธิแก่บุคคลที่เป็นเจ้าของสิทธิ” ต่อมาอบูอัครดาจะไปหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้วเล่าเรื่องดังกล่าวให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ รับทราบ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า “สัลมานได้พูดจริงแล้ว”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 1968)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้พิจารณาจากคำพูดของสัลมานที่ได้กล่าวแก่อบูอัครดาว่า “แท้จริงแล้วพระเจ้าของท่านมีสิทธิเหนือท่าน ตัวของท่านก็มีสิทธิเหนือท่าน และครอบครัวของท่านก็มีสิทธิเหนือท่าน ดังนั้น ท่านจงให้สิทธิแก่บุคคลที่เป็นเจ้าของสิทธิ” ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้พิจารณาคำพูดข้างต้นแล้วเห็นว่าคำพูดดังกล่าวเป็นคำพูดที่เป็นความจริง ถึงแม้ว่าคำพูดข้างต้นไม่ได้เป็นคำพูดของท่านแต่อย่างไรก็ตาม แต่เนื่องจากเป็นคำพูดที่ถูกต้องและยอมรับได้ ท่านจึงยอมรับคำพูดดังกล่าวว่าเป็นความจริง และสามารถปฏิบัติตามคำพูดดังกล่าวได้ เพราะนอกจากคำพูดและการกระทำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว การยอมรับจากท่านก็สามารถนำมาปฏิบัติได้เช่นกัน

ท่านอัลฮัสเกาะลานีย์ (al-‘Asqalani, 1989 : 4/265-266) ได้กล่าวว่า “สิ่งที่ได้รับประโยชน์ในหะดีษนี้ คือ อนุญาตให้สร้างสายสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องในอิสลาม และการเยี่ยมชมพี่น้องและพักค้างคืนที่บ้านของพวกเขา และอนุญาตให้พูดคุยกับสตรีได้ในกรณีจำเป็น และถามคำถามเพื่อต้องการทราบผลประโยชน์อะไรบางอย่างถึงแม้ว่าคำถามข้างต้นจะไม่เกี่ยวข้องกับผู้ถามก็ตาม และในหะดีษยังได้กล่าวถึงการตกแต่งแก่นมุสลิมและผู้ที่หลงลืม ความประเสริฐของการละหมาดในตอนกลางคืน อนุญาตให้สตรีแต่งกายอย่างสวยงามสำหรับสามีของนาง และสามีต้องให้สิทธิแก่ภรรยาในการครองเรือน...”

และมีรายงานจากท่านอัมรฺ บิน อาศ ﷺ เล่าว่า

))

" :

"

":

((

(334 : 1969)

ความว่า “ฉันได้ฝันเปียกในคำคืนที่หนาวจัดในสงครามชาติ อัสสุลาสิล ดังนั้น ฉันคิดว่าหากฉันได้อาบน้ำอาจทำให้ฉันได้รับอันตรายได้ ฉันจึงได้ทำตะขัมมูม หลังจากนั้นฉันก็ได้ละหมาดศุบฮุกกับเพื่อนพ้องของฉัน และเพื่อนของฉันได้เล่าเรื่องดังกล่าวให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทราบ ท่านได้กล่าวว่า “โอ้ อัมรฺ เจ้าได้ละหมาดกับเพื่อนของเจ้าในขณะที่เจ้านั้นมีญุนูบกระนั้นหรือ?”

ฉันจึงได้แจ้งให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทราบในสิ่งที่ห้ามมิให้ฉันอาบน้ำได้ และฉันได้กล่าวว่า แท้จริงฉันได้ขินพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า ความว่า “และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเอง แท้จริงอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงเมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ” (อันนิซาอฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 29) ท่านเราะฮฺตุล ﷻ ยิม และมิได้กล่าวอะไรเลย”

(บันทึกโดย Abu Dawud, 1969 : 334)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการเจียบและยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งท่านได้ยึดกับการกระทำของอัมรฺ บิน อาศ และท่านก็มีได้กล่าวคำหิอะเราะฮฺใดแก่เขาเลย แสดงให้เห็นว่า การกระทำของอัมรฺ ﷻ ดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยเป็นการอนุญาตให้กระทำการตะขัมมูมได้หากเกิดมีญุนูบในคำคืนที่หนาวจัด เพราะหากอาบน้ำแล้วเกรงว่าอาจทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายได้

อับดุลฟัตตาหฺ อับดุลหุคคฺฮฺ (‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 158) ได้กล่าวว่า “การยิมของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นการอนุญาตให้สามารถทำตะขัมมูมได้ในกรณีที่หนาวจัด เพราะว่าการยิมของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นการยอมรับจากท่าน ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ยอมรับในสิ่งที่เป็นที่เจ็อย่างแน่นอน และการยิมเข้มและควบปลื้มใจของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นหลักฐานที่ดียิ่งกว่าการอนุญาตโดยการเจียบเสียอีก”

จากหะดีษทั้งสองข้างต้นทำให้ทราบว่า เทคนิคการสอนโดยการเจียบและการยอมรับของท่านบีมุฮัมมัด ﷺ นั้น เป็นเทคนิคที่ท่านได้ใช้กับบรรดาสะหะบะฮะ ในสถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งการยอมรับของท่านบีมุฮัมมัด ﷺ ในแต่ละเรื่องนั้นเป็นการพิจารณาของบรรดาสะหะบะฮะ จากหลักฐานที่ปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮะ ต่อมาเมื่อได้รับการยอมรับจากท่านบีมุฮัมมัด ﷺ ก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ และถือว่าเป็นสุนนะฮะของท่านบีมุฮัมมัด ﷺ เช่นเดียวกัน

การนำเทคนิคการสอนโดยการเจียบและยอมรับไปใช้

การใช้เทคนิคการสอนโดยการเจียบและยอมรับให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนควรเป็นคนที่มีความละเอียดในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้เรียน
2. ผู้สอนต้องไม่นิ่งเฉยและยอมรับ หากทราบว่าคำพูดและการกระทำของผู้เรียนไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
3. ผู้สอนสามารถยิ้ม เจียบ และยอมรับในคำพูดของผู้เรียน หากคำพูดของเขาตั้งอยู่บนหลักการอิสลาม
4. บางครั้งการเจียบของคนหนึ่งคนใดมิได้หมายความว่าเขาเห็นด้วยและยอมรับในการกระทำแต่ละอย่าง เช่น การเจียบที่เห็นผู้อื่นทำผิดหลักการศาสนา โดยที่เขาเจียบอาจเป็นเพราะการกระทำดังกล่าวเขาได้ตักเตือนผู้กระทำผิดไปหลายครั้งแล้ว แต่เขาไม่ยอมปรับปรุงตัวเอง ดังนั้น เขาจึงต้องเจียบ เพราะเป้าหมายที่จะตักเตือนซ้ำแล้วซ้ำอีก

4.2.8 เทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยัน

เป็นเทคนิคการสอนที่ต้องการให้ผู้ฟังมองเห็นความสำคัญของประเด็นหรือเรื่องที่จะกล่าวถึง และเป็นการสาบานเพื่อย้ำเตือนให้คิดและไตร่ตรองในสิ่งที่ได้สาบานดังกล่าว

ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานได้ใช้สำนวนการสาบานมากมาย ไม่ว่าจะเป็นบัญญัติห้ามหรือบัญญัติใช้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

فَوَرَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلِ مَا أَنْكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

(23 :)

ความว่า “ดังนั้น จึงขอสาบานต่อพระเจ้าแห่งชั้นฟ้าและแผ่นดิน
นี้ว่า แท้จริง (สิ่งที่ถูกสัญญาไว้นั้น) เป็นความจริงอย่างแน่นอน
เสมือนกับที่พวกเจ้าสนทนากัน”

(อัซซารียาต : 23)

และพระองค์ได้ตรัสอีกว่า

فَلَا أَقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۖ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۖ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۖ

(18-16 :)

ความว่า “ข้าขอยืนยันการสาบานด้วยยามตะวันตกยอแสง และด้วย
กลางคืนที่มันรวมให้ชุมนุมกัน และด้วยดวงจันทร์เมื่อมันเต็ม
ดวง”

(อัลอินชีกอก : 16-18)

จากอายะฮ์ที่ได้กล่าวถึงการสาบานทั้งหมดข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าสำนวนการสาบาน
ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เป็นการเตือนให้ผู้ฟังได้มองเห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่พระองค์ได้
กล่าวถึงในอายะฮ์ ไม่ว่าจะเป็นการสาบานด้วยชั้นฟ้า แผ่นดิน ดวงดาว ดวงตะวันตก ดวงจันทร์ และ
กลางคืน การสาบานด้วยสิ่งดังกล่าวข้างต้น เป็นการบอกให้ผู้ฟังได้คิดและไตร่ตรองถึงความเป็น
จริงที่เกิดขึ้น โดยไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้เลย

ส่วนในสุนนะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เริ่มต้นการสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ
ไว้มากมายเช่นเดียวกัน ซึ่งการสาบานของท่านก็เพื่อเป็นการตักเตือนให้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสิ่ง
ที่ท่านกำลังพูดและเพื่อให้การตัดสินใจขาดในประเด็นต่าง ๆ มีความหนักแน่นและเร้าความสนใจ

มีรายงานจากอุมมู สุรัยเราะฮ์ ؓ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(54 : 1996)

ความว่า “ขอสาบานด้วยชีวิตของฉันซึ่งอยู่ในพระหัตถ์ของ
พระองค์ พวกท่านจะไม่ได้เข้าสวรรค์จนกว่าพวกท่านจะเป็นผู้

ศรัทธามั่น และพวกท่านจะถือว่าไม่ใช่ผู้ศรัทธาจนกว่าพวกท่าน จะให้ความรักแก่กัน ฉันจะบอกพวกท่านถึงแนวทางที่ทำให้เกิด ความรักระหว่างกัน จงกล่าวสลามแก่กันและกัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 54)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยันของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นการสาบานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในการให้สลามระหว่างกัน เนื่องจากการให้สลามจะ ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีปรองดอง และเมื่อเกิดความรักแล้วแสดงว่าความศรัทธาก็มีการ บ่มเพาะขึ้นภายในจิตใจ และเมื่อเป็นผู้ศรัทธาแล้วก็จะได้เข้าสวรรค์ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

ท่านอิหม่ามอันนะวะวี (al-Nawawi, 1987 : 2/36) ได้กล่าวว่า “หะดีษบทนี้เป็น การให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับการให้สลามและความพยายามใน การให้สลามระหว่างบรรดามุสลิมิน ไม่ว่าจะเป็นคนที่ยังไม่รู้หรือไม่รู้จักก็ตาม การให้สลามเป็นสิ่ง แรกที่ทำให้เกิดความเป็นมิตร และเป็นกุญแจสู่ความรัก และการให้สลามทำให้เกิดความสัมพันธ์ อันดีงามระหว่างมุสลิมินด้วยกัน และเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นสำหรับพวกเขา โดยที่ไม่เกิดขึ้น สำหรับชนต่างศาสนิก นอกจากนี้การให้สลามยังทำให้เกิดความอบอุ่นต่อมตนและทำให้เกิด การเคารพนับถือระหว่างชนมุสลิมิน”

มีรายงานจากอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(45 : 1996)

ความว่า “ขอสาบานด้วยชีวิตของฉันซึ่งอยู่ในพระหัตถ์ของ พระองค์ บ่าวคนหนึ่งในกลุ่มพวกท่านจะยังไม่ถือว่ามีการศรัทธา มั่นจนกว่าเขาจะรักเพื่อนบ้านของเขา หรือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า รักพี่น้องของเขาเท่าที่เขารักตัวของเขาเอง”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 45)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการสาบานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้สาบานยืนยันว่าบ่าวคนหนึ่งคนใดจะยังไม่ถือว่าเป็นผู้ศรัทธาที่แท้จริง จนกว่าความ รักที่เขามีต่อเพื่อนบ้านและพี่น้องของเขาเท่ากับความรักที่เขารักตัวของเขาเอง แสดงให้เห็นว่า

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต้องการสาบานให้บรรดามุอฺมินทราบว่าจะหากพวกเขารักตัวของพวกเขาเองเพียงอย่างเดียว และรักเพื่อนบ้านหรือพี่น้องของเขาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยที่มิได้รักเพื่อนบ้านของพวกเขาหรือพี่น้องของพวกเขาเท่ากับความรักตัวของพวกเขาเอง เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าพวกเขามีใช้บรรดาผู้ศรัทธาอย่างแท้จริง

ซัยคุ อับดู อัมรุ บิน อัสเศาะลาหฺ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับหะดีษข้างต้นว่า “การศรัทธาของเขาจะไม่สมบูรณ์จนกว่าเขาจะรักพี่น้องของเขาในอิสลามเหมือนกับเขารักตัวของเขาเอง ซึ่งการทำให้เกิดความรักดังกล่าว หมายถึง หากเขาได้รับเนี้ยมะมัด (ความโปรดปราน) ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด พี่น้องของเขาก็จะต้องได้รับเนี้ยมะมัดในสิ่งนั้นเหมือนกับเขา โดยไม่มีการลดเนี้ยมะมัดของพี่น้องของเขาจากเนี้ยมะมัดที่เขาได้รับแต่อย่างใด และการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ง่ายสำหรับหัวใจบริสุทธิ์และเป็นการยากสำหรับหัวใจที่มีความกลางแคลงสงสัย” (al-Nawawi, 1987 : 2/17)

และมีรายงานจากอับี หุรัยหฺ อัลคุซออีญ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(6016 : 1989)

ความว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ เขายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ เขายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ เขายังไม่มีการศรัทธาที่แท้จริง มีผู้ถามว่า โอ้ ท่านเราะฮฺลุล ﷺ เขาในที่นี้หมายถึงใคร ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ตอบว่า คือบุคคลที่เพื่อนบ้านของเขายังไม่มีความปลอดภัยอันเนื่องมาจากความชั่วของเขา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6016)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยันของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้สาบานต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ถึงผู้ที่ไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริง 3 ครั้งด้วยกัน เป็นการกล่าวเน้นย้ำถึงความสำคัญว่า ผู้ที่ไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริงคือบุคคลที่เพื่อนบ้านของเขายังไม่มีความปลอดภัยอันเนื่องมาจากความชั่วของเขา เป็นการแจ้งให้ทราบว่า การปฏิบัติดีต่อเพื่อนบ้านเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะความปลอดภัยของพวกเขา หากทำให้พวกเขา รู้สึกไม่ปลอดภัยแสดงว่าเขายังไม่มีการศรัทธาอย่างแท้จริง และเป็นเพื่อนบ้านที่ไม่ดี

อิบนุ บัฏฏอล ได้กล่าวว่า “หะดีษบทนี้เป็นการสาบานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการเน้นย้ำสิทธิของเพื่อนบ้าน และท่านได้กล่าวย้ำ 3 ครั้ง จากคำพูดดังกล่าวเป็นการปฏิเสธการศรัทธาของผู้ที่รบกวนเพื่อนบ้านของเขาด้วยคำพูดและการกระทำและความมุ่งหมายของการศรัทธา (อิมาน) ก็คือการศรัทธาที่สมบูรณ์ และไม่มีอะไรสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะแท้จริงแล้วผู้ฝ่าฝืนคือผู้ที่มีอิมานไม่สมบูรณ์” (al-‘Asqalani, 1989 : 10/545)

จากเทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยันในหะดีษที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นการสาบานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นการย้ำเตือนในความสำคัญของการให้สลามที่เป็นสัญลักษณ์ของอิสลามในการพบปะและติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และเป็นการตักเตือนให้รักในการทำความดีต่อเพื่อนบ้านและพี่น้องมุสลิม และเป็นการตักเตือนมิให้รบกวนและสร้างความรำคาญให้กับเพื่อนบ้านจนกระทั่งทำให้อิมานไม่สมบูรณ์

การนำเทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยันไปใช้

การใช้เทคนิคการสอน โดยการสาบานยืนยันให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนสามารถสาบานได้ มีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้สิ่งที่นำเสนอและการถ่ายทอดสู่ผู้เรียนมีความสำคัญ น่าเชื่อถือ และถูกต้อง
2. ผู้สอนต้องสาบานต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น
3. ต้องสาบานในสิ่งที่เป็นความจริงเท่านั้น

4.2.9 เทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำ

เป็นวิธีสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พยายามพูดซ้ำหลาย ๆ ครั้งในคำและประโยคเดิม โดยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่กล่าวถึง สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และจดจำได้นาน

การสอนแบบเน้นย้ำเป็นเทคนิคการสอนที่สามารถเข้าถึงจิตใจหลายวิธีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่รุนแรง วิธีการที่อ่อนโยน วิธีการขู่เชิญโดยทำให้เกิดความกลัว และวิธีการทำให้เกิดความรักระหว่างกัน และการเน้นย้ำที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้เป็นการเพิ่มคำพูดโดยไม่มี ความหมาย ดังที่ปรากฏในหนังสือที่มนุษย์ประพันธ์กันที่อยู่ในมือของเรา แต่เป็นการเพิ่มคำพูด เพื่อต้องการทำให้บรรลุลวัตถุประสงค์ในด้านความหมาย ด้านจิตใจ และความคิด โดยบางครั้งเป็นการเน้นย้ำในการอธิบายประโยคต่าง ๆ บางครั้งเป็นการเน้นย้ำในรูปประโยคคำถามและบอกเล่า และบางครั้งเป็นการเน้นย้ำในรูปของคำ ตัวอักษร และการกระทำ (Uthman Qadri Makanisi, 2001 : 469)

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงเทคนิคการเน้นย้ำไว้มากมาย ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

(13 :)

ความว่า “ดังนั้นด้วยบุญคุณอันใดเล่าของพระเจ้าของเจ้าทั้งสอง ที่เจ้าทั้งสองปฏิเสธ¹”

(อิรเราะฮฺมาน : 13)

อายะฮ์ข้างต้นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสเน้นย้ำแก่บรรดาญินและมนุษย์ โดยพระองค์ต้องการตักเตือนให้ญินและมนุษย์ได้รับทราบว่าเขาได้รับความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่จากพระองค์อย่างมากมายเหลือคณานับ ดังนั้น พวกเขาจำเป็นต้องชุกโกรต่อพระองค์ให้มาก ๆ และไม่หลงลืมในสิ่งที่พระองค์ทรงประทานความโปรดปรานแก่พวกเขา

และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

الْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرَكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾

(3-1 :)

ความว่า “อัลกอริอะฮ์ อัลกอริอะฮ์นั่นคืออะไร? และอะไรที่ทำให้เจ้ารู้ได้ว่าอัลกอริอะฮ์นั่นคืออะไร?”

(อัลกอริอะฮ์ : 1-3)

อายะฮ์ข้างต้นพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสเน้นย้ำถึงความน่ากลัวของวันกิยามะฮ์ และสิ่งที่จะเกิดขึ้น อัลกอริอะฮ์ คือ วันกิยามะฮ์ โดยในวันนั้นเป็นการประมวลเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ และร้ายแรงยิ่ง ซึ่งไม่มีใครคาดฝันและคิดไม่ถึง มันเป็นเหตุการณ์ที่เกินกว่าจะวาดภาพว่า อัลกอริอะฮ์นั่น

¹ อายะฮ์นี้ถูกนำมากล่าวไว้ในสุเราะฮ์อิรเราะฮฺมานถึง 31 ครั้ง โดยกล่าวไว้ 8 ครั้ง หลังจากอาชาติที่เกี่ยวกับความมหัศจรรย์ในการสร้างความสวยงามในการประดิษฐ์สิ่งที่ถูกสร้างมา การสร้างในครั้งแรก และการสร้างในครั้งที่สองในวันกิยามะฮ์ และ 7 ครั้งหลังจากอาชาติที่กล่าวถึงไฟนรก และความรุนแรงของมัน อีก 8 ครั้ง กล่าวหลังจากอาชาติที่เกี่ยวกับสวนสวรรค์ทั้งสองแห่ง และชาวสวรรค์ที่เป็นกลุ่มแนวหน้า และอีก 8 ครั้งกล่าวหลังจากอาชาติที่กล่าวถึงสวนสวรรค์ชั้นรองลงมาทั้งสองแห่งของชาวฝ่ายขวา (ชาวสวรรค์)

คืออะไร? และอะไรเล่าที่ทำให้เจ้ารู้ได้ว่าเรื่องของอัลกอริอะฮ์ในความน่ากลัวของมันจะมีผลแก่จิตใจอย่างไร? เพราะมันมิใช่จะเป็นสิ่งที่น่ากลัวแก่จิตใจเท่านั้น แต่ทว่ามันมีผลกระทบต่อจักรวาลทั้งหลาย เช่น ชั้นฟ้าทั้งหลายจะแยกออกจากกัน แผ่นดินจะสั่นสะท้าน ดวงดาวร่วงหล่นลงมากระจัดกระจาย ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ถูกม้วนดับแสงลง เป็นอายะฮ์ที่ต้องการเน้นย้ำให้มนุษย์ได้ตระหนักในความกลัวของวันกิยามะฮ์ และเตรียมเสียบงในการทำความดีเพื่อวันดังกล่าว

ส่วนในสุนนะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้พยายามกล่าวย้ำในความหมายเดิมมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ท่านนำเสนอ และเพื่อให้ความหมายของการเน้นย้ำดังกล่าวฝังแน่นอยู่ในจิตใจ และเป็นการบ่มเพาะในความคิดของพวกเขา เป็นเทคนิคการสอนที่มีความสำคัญซึ่งครูผู้สอนจะต้องนำไปประยุกต์ใช้ในการสอน เนื่องจากผู้ฟังอาจจะฟังประโยคหนึ่งประโยคใดไม่ชัดถ้อยชัดคำ หรืออาจจะฟังไม่ทัน หรืออาจจะไม่เข้าใจในการฟังครั้งแรก หรืออาจจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ทำให้ความคิดของผู้ฟังไขว้เขว การกล่าวย้ำในความหมายเดิมจึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุด และครูผู้สอนสามารถเน้นย้ำประโยคดังกล่าวหลายครั้งเพื่อต้องการให้ผู้ฟังหันมาสนใจในสิ่งที่เขากำลังนำเสนอ ดังมีรายงานจากอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า

))

((

(6244 : 1989)

ความว่า “แท้จริงแล้วท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เมื่อท่านให้สลาม ท่านจะให้ 3 ครั้ง และเมื่อท่านได้กล่าวด้วยคำพูดใดคำพูดหนึ่งท่านจะกล่าวย้ำ 3 ครั้ง”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6244)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้ให้สลามแก่ผู้ที่ท่านพบเจอจำนวน 3 ครั้ง เพราะเกรงว่าพวกเขาอาจจะไม่ได้ยินหรืออาจจะได้ยินแต่ไม่ค่อยชัด ดังที่อิหม่ามอันนะวะวี ได้กล่าวไว้ในหะดีษบทนี้ว่า “และหากให้สลามไปแล้ว และสงสัยว่าผู้ฟังไม่ได้ยิน สุนัตให้สลามเป็นครั้งที่สองและสาม แต่ไม่เกิน 3 ครั้ง” (al-‘Asqalani, 1989 : 11/32) และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เน้นย้ำเช่นเดียวกันในการกล่าวคำพูดใดคำพูดหนึ่งท่านก็จะกล่าวย้ำในคำพูดเดิมจำนวน 3 ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้เข้าใจในสิ่งที่ท่านได้พูดออกไป ดังนั้น การเน้นย้ำในคำพูดใดคำพูดหนึ่งจึงเป็นการเน้นย้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

และมีรายงานจากอับดุลลอฮฺ บิน อัมรฺ رضي الله عنه เล่าว่า

))

((

(96 : 1989)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ได้อยู่เบื้องหลังพวกเราในการเดินทาง ครั้งหนึ่งที่พวกเราได้ร่วมเดินทางกับท่าน ซึ่งท่านได้ตามทันพวกเรา และพวกเราได้อยู่ในช่วงเวลาของการละหมาดอัศรฺ และขณะที่พวกเรากำลังอาบน้ำละหมาด และได้ล้างเท้าทั้งสองข้างของพวกเรา ทันใดนั้นท่านได้ร้องเรียกด้วยเสียงดังกังวาน 2 หรือ 3 ครั้งว่า “ความวิบัติจงมีที่ส้นเท้า (ที่มีได้เปียกน้ำ) นั้นจะถูกไฟนรกเผาไหม้”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 96)

หะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการล้างส้นเท้าทั้งสองข้าง โดยเป็นการเน้นย้ำเพื่อให้บรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم ได้ล้างให้ถูกต้อง และสมบูรณ์ โดยให้น้ำเปียกทั่วทุกส่วนของส้นเท้า ครอบคลุมทั้งเท้าและตาตุ่ม ดังนั้น การเน้นย้ำ 2 หรือ 3 ครั้งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในประโยคที่ว่า “ความวิบัติจงมีที่ส้นเท้า (ที่มีได้เปียกน้ำ) นั้นจะถูกไฟนรกเผาไหม้” เป็นการย้ำเตือนให้บรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการล้างส้นเท้า และให้พวกเขาได้เข้าใจในการล้างส้นเท้าที่ถูกต้อง ดังที่อัลอัศเกาะลานีย์ (al-‘Asqalani, 1989 : 1/252) ได้กล่าวว่า “การร้องเรียกของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จำนวน 2 หรือ 3 ครั้ง คือการสงสัยจากผู้รายงาน เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าการเน้นย้ำ 3 ครั้ง ไม่ใช่เป็นกฎเกณฑ์ แต่จุดประสงค์ก็คือความเข้าใจ ดังนั้น หากร้องเรียกที่ไม่เหมือนข้อความข้างต้นก็ถือว่ามิผลตอบแทนในการกระทำ”

และมีรายงานจากอับดุลเราะหฺมาน อิบฺนุ อุมฺมฺ บักเราะฮฺ จากบิดาของเขาเล่าว่า

" :

))

((
(87 : 1996)

ความว่า “ฉันอยู่ร่วมกับท่านเราะสูล ﷺ และท่านกล่าวว่า ฟังทราบเถิดว่า ฉันจะบอกท่านถึงบาปที่ยิ่งใหญ่ สามประการ คือ การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การเนรคุณต่อบิดามารดา การสาบานเท็จ หรือคำพูดที่เป็นเท็จ โดยที่ท่านเราะสูล ﷺ นั่งเอกเขนกอยู่ ท่านได้พูดซ้ำอยู่เช่นนั้น จนกระทั่งพวกเราพูดว่า หวังว่าท่านคงจะหยุด (พูด)”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 87)

หะดีษบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นตัวบทหลักฐานที่ดียิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในการถ่ายทอดความคิดแก่ผู้ฟัง โดยการตั้งคำถามและพูดซ้ำหลายครั้ง เป็นการบ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่พูด โดยให้ฟังระวังบาปใหญ่ คือ การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การเนรคุณต่อบิดามารดา และการสาบานเท็จ การกล่าวซ้ำในประโยคที่ว่า “การสาบานเท็จหรือคำพูดที่เป็นเท็จ” นั้น โดยที่ท่านไม่ได้กล่าวซ้ำในประโยคที่ว่า “การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์” และ “การเนรคุณต่อบิดามารดา” แสดงให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการห้ามปรามในการสาบานเท็จ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายสำหรับมนุษย์ และการเพิกเฉยเลินเล่อก็เกิดขึ้นได้มาก และสาเหตุที่ทำให้เสื่อมเสียก็เกิดขึ้นได้ง่ายเช่นเดียวกัน เพราะการตั้งภาคีทำให้มุสลิมหลีกห่าง และการเนรคุณต่อบิดามารดาเป็นสิ่งที่ไม่ปรารถนาของอารมณฺ์ ส่วนการสาบานเท็จมีแรงผลักดันและผลสืบเนื่องมากมาย จึงต้องคอยระวังให้ดี การกล่าวซ้ำในประโยคดังกล่าวมิใช่เพราะความสูงส่งและความยิ่งใหญ่ของการสาบานเท็จ เมื่อเทียบกับสิ่งที่กล่าวถึง (การตั้งภาคีและการเนรคุณต่อบิดามารดา) เพราะการตั้งภาคีเป็นบาปที่ใหญ่ที่สุดจากบรรดาบาปต่าง ๆ ทั้งปวง และการสาบานเท็จ คือ การสาบานในสิ่งที่โกหกเพื่อนำไปสู่การโมฆะจากการทำลายชีวิต การยึดทรัพย์สมบัติ หรือการทำลายสิทธิของผู้อื่น และไม่มีบาปใหญ่อันใดที่อันตรายมากกว่าการสาบานเท็จ และไม่มีสิ่งทำให้เกิดความเสียหายมากกว่ามัน หลังจากการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ และนอกจากนี้เหมือนกับว่าการสาบานเท็จมีความเสมอภาคเท่ากับการตั้งภาคี เพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะมีอาการโกรธและพูดซ้ำเมื่อท่านได้กล่าวถึงการสาบานเท็จ ซึ่งมีความแตกต่างกับบาปที่ยิ่งใหญ่กว่า เช่น การฆ่าและการชินา โดยที่ท่านไม่ได้รู้สึกเหมือนกับการสาบานเท็จแต่อย่างใด” (‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 173)

จากคำพูดดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการสาบานเท็จมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของปวงบ่าว เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายสำหรับมนุษย์ โดยการใช้คำพูดที่แยบยล และมีความจริงใจก็สามารถทำให้คนอื่นเสียหายและสามารถทำลายคนรอบข้างได้แล้ว ดังนั้น จึงไม่เป็นการสงสัยแต่อย่างใดที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวซ้ำหลายครั้งในหะดีษข้างต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ฟังได้เล็งเห็นถึงผลร้ายของมันและให้ห่างไกลจากการกระทำดังกล่าว

ท่านมุฮัมมัด สะอิด เมาลิวีย์ (Muhammad Sa'id Mauluwi, 1989 : 126) ได้กล่าวว่า “เมื่อการเน้นย้ำมีบทบาทสำคัญในการจดจำความรู้ไว้ในสมอง และนำความคิดสู่สมอง ดังนั้น การตั้งคำถามและการหาคำตอบ หรือการเตรียมตัวเพื่อต้องการตอบคำถามก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจินตนาการความรู้ที่มีอยู่ในสมองและการวิจารณ์โดยการใช้สติปัญญาโดยตรง” ซึ่งการตั้งคำถามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และการนำมาซึ่งคำตอบ มีปรากฏอยู่มากมายในหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยครอบคลุมคำถาม/คำตอบที่เน้นย้ำและไม่เน้นย้ำ ตามแต่ละโอกาสและสถานการณ์ และมีความสำคัญในประเด็นและเนื้อหาที่กล่าวถึง

การนำเทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำไปใช้

การใช้เทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องกล่าวย้ำในบางคำหรือบางประโยคที่สำคัญอย่างน้อย 2-3 ครั้ง หรือมากกว่า ตามความต้องการ
2. ผู้สอนไม่ควรกล่าวย้ำหรือพูดซ้ำมากเกินไปจนเกิดความเหมาะสม
3. การกล่าวย้ำในแต่ละครั้งต้องเน้นเสียงให้ผู้ฟังได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสิ่งที่พูด โดยพูดให้ชัดถ้อยชัดคำ และเสียงดังชัดเจน
4. การกล่าวย้ำเป็นสื่อที่ดียิ่งในการจดจำความรู้และทำให้สนใจในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญ
5. การเรียกชื่อผู้เรียนซ้ำทำให้ผู้ที่ถูกเรียกเตรียมตัวพร้อมในการรับสิ่งที่ต้องการถ่ายทอด

4.2.10 เทคนิคการสอนตามกาลเทศะ

เป็นเทคนิคการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ตามสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม โดยไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่สอนที่แน่นอนตายตัว ท่านมีโอกาสอนเมื่อใด และ ณ สถานที่แห่งใด ท่านก็สามารถทำการสอนได้ทุกเวลา

การสอนตามกาลเทศะดังกล่าว เป็นเทคนิคการสอนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสถานการณ์และเนื้อหาความรู้ที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต้องการนำเสนอ เป็นการนำเสนอที่เห็นภาพอย่างชัดเจน เข้าใจได้ง่าย และให้ความรู้ด้วยการเปรียบเทียบที่เห็นเด่นชัดเหมือนกับผู้เรียนได้เห็นภาพจริง ดังที่มีรายงานจากท่านญาบิร บิน अबดุลลอฮฺ ﷺ เล่าว่า

))

: " " :
 " " : " "
 " :
 ((" : "
 (2957 : 1996)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ได้ผ่านไปตลาด โดยเข้ามาจากบางส่วนของสูง (ของเมืองมะดีนะฮฺ) และผู้คนก็ได้มาอยู่ข้าง ๆ ท่านที่นั่น ท่านพบซากแกะตายตัวหนึ่ง ซึ่งหูเล็กมาก ท่านจับหูมัน พลางกล่าวว่า “ใครในหมู่พวกท่านพอใจจะได้สิ่งนี้ด้วยจำนวนเงินดิรฮัม” พวกเขา (เศาะหาบะฮฺ) ตอบว่า “พวกเราไม่ชอบที่จะมีมันเลย และจะไม่นำมันมาทำอะไรทั้งสิ้น” ท่านเราะสูล ﷺ ถามอีกว่า “แล้วพวกท่านพอใจที่จะให้มันเป็นของพวกท่านไหม? (โดยได้เปล่า ๆ)” พวกเขาตอบว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ หากว่ามันยังมีชีวิตอยู่ (พวกเราจะไม่เอามัน) เพราะบกพร่องที่หูของมันที่เล็ก แต่ขณะนี้มันเป็นซากสัตว์ที่ตาย (ก็ยังไม่มีการต้องการ)” ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ โลกนี้นั้นไร้ค่า ณ อัลลอฮฺยิ่งกว่านี้ (หูเล็กของแกะที่ตาย) สำหรับพวกท่าน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2957)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนตามกาลเทศะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ ขณะที่พวกเขาได้เดินอยู่ในตลาดกับท่าน และคำสอนของท่านก็คือการ

เปรียบเทียบความขะเขวข่งของคิงหูกะที่ตายกับโลกคุณยา โดยคิงหูกะของกะขณะที่มีชีวิตอยู่ก็ไม่มีใครต้องการ เพราะมันเล็ก และเมื่อมันตายเป็นซากสัตว์แล้วก็ยังไร้ค่าและไม่มีใครต้องการเพิ่มมากขึ้นไปอีก เปรียบดั่งโลกคุณยาที่ไร้ค่า ณ อัลลอฮฺ เพราะเป็นโลกที่ต้องใช้ชีวิตเพียงระยะสั้น ทุกคนที่เกิดมาต้องพบกับความตาย และเป็นโลกแห่งการทดสอบว่าใครคือผู้ที่ป็นมุอฺมินและใครคือผู้ที่ปฏิเสธ ดังนั้น โลกที่มีค่ายิ่งและถาวรคือโลกแห่งอาคิเราะฮฺ

และมีรายงานจากอุมฺรฺ บิน อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه เล่าว่า

)

" :

" : "

("

" : "

(5999 : 1989)

ความว่า “เชลยศึก (อันได้แก่เด็ก ๆ และผู้หญิง) ได้ถูกนำมาส่งยังท่านนบี ﷺ โดยมีหญิงคนหนึ่งจากเชลยศึกได้ให้นมของนางแก่เด็กได้ดื่มกิน เมื่อใดก็ตามที่เธอพบเห็นเด็กเชลย เธอก็จะเอาเด็กคนนั้นมาแนบกับท้องของเธอ แล้วเธอให้นมแก่เด็กดื่มกิน ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวกับพวกเราว่า “พวกท่านคิดว่าหญิงคนนี้สามารถโยนลูกของเธอเข้าไปในกองไฟไหม้หรือไม่?” พวกเราตอบว่า “ไม่หรอก แม้เธอจะมีความสามารถ เธอก็จะไม่โยน” ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “อัลลอฮฺทรงมีความเมตตาต่อบ่าวของพระองค์มากกว่าหญิงคนนี้ที่มีความเมตตาต่อบุตรของเธอเสียอีก”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 5999)

หะดิษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนตามกาลเทศะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ رضي الله عنهم ให้ระลึกถึงความเมตตาอันยิ่งใหญ่มหาศาลของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ที่มีต่อบ่าวของพระองค์ ซึ่งในหะดิษข้างต้น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบเทียบความเมตตาของแม่ที่เป็นเชลยศึกต่อลูกของเธอกับความเมตตาของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ต่อบ่าวว่า สิ่งที่ปรากฏเห็นชัดเจนก็คือแม่มีความเมตตาและห่วงใยต่อลูกเป็นอย่างมาก และไม่สามารถโยนลูกเข้าไปใน

กองไฟที่ร้อนระอุได้ เพราะด้วยความเมตตาสงสาร แต่ถึงแม้ความเมตตาดังกล่าวจะมากมายเพียงใดก็ตาม หากเปรียบเทียบกับความเมตตาของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่มีต่อปวงบ่าวแล้วก็ไม่สามารถเปรียบเทียบได้เลย และนี่คือเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ท่านสามารถใช้โอกาสและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่ออบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งท่านได้เชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ประจวบเหมาะกับการอบรมสั่งสอน ผู้เรียนไม่รู้สึกรู้สึกเกิดความยากลำบากในการเรียนการสอน ไม่รู้สึกรู้สึกหนักใจ และยังทำให้เกิดความรู้ที่กระจ่างชัดแก่ผู้เรียนอีกด้วย เพราะเป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้เห็นภาพอย่างชัดเจน

ท่านอัลฮัสเกาะลานีย์ (al-'Asqalani, 1989 : 10/529) ได้กล่าวว่า “ในหะดีษข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบในสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยความรู้สึกละในสิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยความรู้สึกละ เพื่อต้องการทราบสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามความเป็นจริงที่ต้องการ ถึงแม้ว่าการเปรียบเทียบดังกล่าวจะไม่เป็นความจริงก็ตาม เพราะความเมตตาของอัลลอฮ์นั้นไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยสติปัญญา และด้วยเหตุดังกล่าวท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้เปรียบเทียบกับความเมตตาของหญิงเชลยศึกดังกล่าว และในหะดีษข้างต้น อนุญาตให้มองสตรีที่เป็นเชลยศึกได้ เพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้กล่าวห้ามจากการมองสตรีดังกล่าวแต่อย่างใด และจากประโยคที่ปรากฏในหะดีษเป็นการบ่งบอกให้ทราบว่าอนุญาตให้มองได้”

และมีรายงานจากญะรียร์ บิน อับดุลลอฮ์ ﷺ เล่าว่า

))

" :

" : " :

((

(554 : 1989)

ความว่า “ครั้งหนึ่งพวกเราได้นั่งพร้อมกับท่านเราะฮ์ฎูล ﷺ ซึ่งขณะนั้นท่านได้เหลือบเห็นจันทร์เต็มดวง ท่านจึงกล่าวว่า จงทราบเถิดว่า แท้จริงแล้วพวกท่านจะได้เห็นพระผู้เป็นเจ้าของพวกท่านเหมือนกับที่พวกท่านเห็นจันทร์เต็มดวง โดยไม่มีสิ่งใดกีดขวางการเห็นพระองค์ของพวกท่านเลย ดังนั้น หากพวกท่านมีความสามารถก็อย่าได้ละเลยละหมาดก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น

(ละหมาดศุบฮฺ) และละหมาดก่อนดวงอาทิตย์ตก (อัศรฺ) ต่อมา ท่านได้อ่านอายะฮฺ ความว่า “...และจงแช่ซ่องสคูดีด้วยการ สรรเสริญพระเจ้าของเจ้า ก่อนตะวันขึ้นและก่อนตะวันลับลง ไป” (ฎอฮา : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 130)

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 554)

หะดีษบทนี้เป็นเทคนิคการสอนตามกาลเทศะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยท่านได้ สอนบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ ให้พวกเขาประทับใจว่า ในวันกิยามะฮฺพวกเขาจะได้เห็นพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ อย่างง่ายดายและสะดวกเหมือนกับการที่พวกเขาได้เห็นจันทร์เต็มดวง โดยไม่มีสิ่งใดขัดขวาง การเห็นของพระองค์แต่อย่างใด เป็นการเปรียบเทียบการมองดูดวงจันทร์เต็มดวงโดยที่ไม่มีสิ่งใด ขัดขวางกับการมองเห็นพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในวันกิยามะฮฺ เพราะพระองค์อยู่สูงเหมือนกับการ ปรากฏของดวงจันทร์ โดยที่สามารถมองเห็นได้ทุกสถานที่

จากหะดีษทั้งสามบทข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามกาลเทศะ เป็นเทคนิคการสอนที่มุ่งเน้นการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ดังที่ ได้เปรียบเทียบความขะแยงของคิงหุและที่ตายกับโลกคุนยา เปรียบเทียบความเมตตาของแม่ที่ เป็นเชลยศึกต่อลูกของเธอกับความเมตตาของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ต่อปวงบ่าว และเปรียบเทียบการ มองดูดวงจันทร์เต็มดวงโดยที่ไม่มีสิ่งใดขัดขวางกับการมองเห็นพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในวันกิยามะฮฺ ถึงแม้ว่าสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบดังกล่าวจะเป็นการเปรียบเทียบที่สามารถรับรู้ด้วยความรู้สึก ทั้งที่ความ เป็นจริงอาจจะไม่ตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการ เพราะความรู้สึกกับความจริงอาจแตกต่างกัน หรือ บางสิ่งสติปัญญาไม่สามารถรับรู้ได้ เพราะเกินสติปัญญาของมนุษย์ที่จะจินตนาการได้ ดังนั้น การ เปรียบเทียบดังกล่าวเพื่อต้องการให้เห็นเป็นภาพรวม แต่ความเป็นจริงแล้วยังมีข้อเท็จจริงอีก มากมายที่ปรากฏมากกว่าสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ

การนำเทคนิคการสอนตามกาลเทศะไปใช้

การใช้เทคนิคการสอนตามกาลเทศะให้มีประสิทธิภาพ ควรคำนึงถึงประเด็น ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องสอนตามเวลา โอกาส และสถานการณ์ที่เหมาะสม
2. ผู้สอนต้องเปรียบเทียบสิ่งที่พบเจอในเวลาและโอกาสต่าง ๆ ให้ประจวบเหมาะ กับหลักคำสอนของผู้เรียน โดยทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ชัดเจน
3. ผู้สอนสามารถถามคำถามผู้เรียนตามความเหมาะสมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง